

ÚVOD:

Lidové slavnosti a zvyky byly původně spjaty se změnami v přírodě, fázemi měsíce, ročními obdobími, probouzením přírody a příchodem jara, sklizní úrody a s příchodem zimy. Neexistovala totiž přesná časomíra ani kalendář. Hodně lidových svátků a zvyků patří svým původem do dávných dob předkřesťanských, kdy na posvátných místech dávali lidé oběti svým bohům k jejich usmíření, za ochranu před nemocemi a hladem, za dobrou úrodu. Mnoho zvyků se provádělo na vesnici. Bába bylinářka uměla z čarovných bylinek uvařit lektvary proti nemocím, ale i proti uhranutí i na získání ženicha. Zaříkávač zaříkával proti zlým duchům

a uhranutí, vykuřovaly se domy a chlévy, zapalovaly se ohně nebo svíce proti nemocím

a živelným pohromám. V období 9. století se u nás začala rozšiřovat křesťanská věrouka, církev měla zpočátku snahu staré zvyky a svátky odstranit a zakázat, chtěla podřídít přírodní myšlení, hlavně venkovských obyvatel, své liturgii. Učení Kristovo bylo původně venkovským obyvatelům dlouho odmítáno. Prostí lidé si však nechtěli nechat vzít obřady, které vycházely z poznávání přírodních jevů a z lidské přirozenosti. Nechtěli je nahradit přísnými a nezvyklými křesťanskými způsoby, zvláště v jazyce jim nesrozumitelném. Tím tedy neuspěl pokus šířit křesťanskou věrouku Cyrilem a Metodějem. Žáci Metoděje byli vyhnáni nebo zabiti

a křesťanská liturgie se k nám šířila německými knězi v němčině a především v latině. Zvláště po třicetileté válce se český lid vracel ke starým pohanským zvykům a obyčejům, protože to byla doba, kdy zem i národ ničila jak katolická církev, tak protestantská švédská vojska. Katolická církev byla později nucena některé ze svátků, které mají svůj původ v předkřesťanských slavnostech Keltů, Germánů či Slovanů, převzít do svých obřadů a svátků, ale podsunula jim nový význam a výklad. Jen některé zvyky se jí podařilo zcela potlačit. Křesťanství ovšem přispělo k rozmachu kultury a díky tomu se zpřesnilo rozdělení roku

a umožnilo to zavést čím dál přesnější rozdělení času a zavedení kalendáře. Jednotný čas začal být prosazován teprve koncem patnáctého století. Jeho měření souviselo se sledováním pohybu nebeských těles. "Základ středověkých přehledů měsíců a dnů, které vycházely z měření postavení slunce a planet tehdejšími astronomy, z prvních kalendářů a orlojů, byl během historie několikrát měněn

a upřesňován. Přírodní a časový rytmus, který převzala různá náboženství a u nás především římskokatolická církev se odrazil v křesťanské Evropě v Juliánském,

později Gregoriánském kalendáři a nakonec v jeho opravené a upřesněné formě. Papežem Řehořem XIII. byl ustanoven a přijat v roce 1582 současný Gregoriánský kalendář. Tento křesťanský kalendář byl postupně doplňován dny zasvěcenými řadě světců, patronů a z toho vyplynula i řada svátků.“¹

1. Jednotlivé svátky

Řada významných svátků byla církví převzata z předkřesťanských zvyků a oslav Vánoc, Velikonoc, Památky zesnulých- Dušiček a Všech svatých. Mezi velké svátky katolické církve patřily Velikonoce, Seslání Ducha Svatého- Svatodušní svátky, Narození Ježíše Krista- Vánoce. Zpočátku křesťané neslavili jen sváteční den, ale i předvečer svátku, kdy se společně sešli, strávili noc postem a modlením, to přetrvalo v některých církevních obřadech jako tzv. vigilie. U prostého lidu však tyto noční slavnosti vedly spíše k neřestem, proto byly církví zakázány. V našich zemích má své zastoupení i kališnická církev, nyní česká husitská, která zasáhla do řazení svátků a dnů věnovaných svatým. Později zasáhla i protestantská církev, takže se jména svatých a patronů podle křesťanského a husitského a v současnosti i moderního kalendáře liší. Kolem patnáctého a šestnáctého století se pracovalo 260 až 270 dnů v roce, a to od slunce východu do slunce západu, tj. zhruba 12- 14 hodin. O svátcích a nedělích se pracovat nesmělo, nesměly se však ani konat tancovačky, svatby nebo trhy. Přesun dne klidu ze soboty na neděli byl spojen z legalizací křesťanství za římského císaře Konstantina, který ustanovil neděli- Den Páně- jako den pracovního klidu. Platila ovšem výjimka pro selský lid, znamenalo to, že pokud bylo v tomto dni příhodné počasí mezi dny s počasím špatným, mohl pracovat na poli nebo vinohradu i v neděli po bohoslužbě. Některé svátky jsou pevně stanoveny v roce na určitý kalendářní den jako svátky neměnné, jiné jsou brány jako svátky pohyblivé. Patří mezi ně Velikonoce, Svatodušní svátky, Svátek Nejsvětější Trojice a slavnost Božího těla. Pohyblivost je řízena podle postavení Velikonoc, které začínají vždy Zeleným čtvrtkem, Velkým pátkem, Bílou sobotou. Velikonoční hod sváteční připadá vždy na první neděli po úplňku- jarní rovnodennosti. Svatodušní svátky jsou pak 10 dní poté, Nejsvětější Trojice 8 dní poté a slavnost Božího těla ve čtvrtek po Svaté Trojici. Mezi neměnné svátky ještě řadíme Svátek Tří králů- 6. ledna, Všech Svatých- 1.11., Narození Ježíše Krista- 25.12. a Štěpána, prvního mučedníka- druhý hod vánoční- 26.12. Existují také regionální svátky, které zavedla církev. Patří sem svátek Sv. Crhy a Strachoty, později Cyrila a Metoděje (9.3. a přesunut na 5.7.) a v Čechách Sv. Jana Nepomuckého (16.5.)

Přesné měření času bylo výsadou mocných a bohatých, prostému lidu se ohlašoval čas troubením nebo zvony, které měly být varováním před nebezpečím, ohněm či vpády nepřátel, také však odměřovaly čas práce a odpočinku a zvaly k bohoslužbám. Rozšíření kalendářů souviselo s vynálezem knihtisku. Do té doby se předávaly

pranostiky ústním podáním. „V kalendářích se kromě výčtu měsíců a dnů, svátků objevovalo i postavení planet,protože se věřilo, že lidské zdraví a úrodná léta souvisejí s postavením hvězd. Tyto kalendáře byly vedle pranostik i lékařskými návody v péči o zdraví a z toho pramenil i tehdejší název kalendářů „munice“ od latinského minuere,tj. zmenšovat(tj. obsah krve v těle, pouštět žilou- což bylo tehdy běžnou léčebnou metodou.). podle postavení hvězd, případně úplňku měsíce a znamení zvířetníku se doporučovaly nejen zemědělské práce, setba, štěpování stromů, ale i koupání, odstavení kojence od prsu a pouštění žilou. Většina pranostik a rad, uvedených v těchto kalendářích vznikla již v době po ustanovení gregoriánského kalendáře, některé jsou poměrně mladé, např.pranostiky, týkající se pěstování brambor, které k nám přišly až v 18.století“²

V zemědělství je důležitým faktorem úspěchu v podnikání počasí, kterému nelze poroučet. Téma počasí je tedy předmětem zájmu a rozhovoru lidí venkova. Lidé si stěžují

na výkyvy počasí nebo nepravidelné změny, které komplikují práci na poli. Lidová moudrost se proto odráží v tolika pořekadlech a úslovích o počasí. Na úspěch v hospodaření mají velký vliv vzdělání, technika, produktivita práce, ale nepřízeň počasí často zlikviduje celoroční úsilí. Řada svátků, obřadů, které byly spojeny s křesťanskou liturgií, nebo které církev převzala z předkřesťanských zvyků a oslav, přinášela dny uvolnění a odpočinku. Venkovský lid uměl nejen poctivě pracovat, ale i slavit a zapomenout na pot a nezdary, které právě kvůli rozmarům počasí byly v zemědělství časté.“ Lidové pranostiky nejsou ničím prastarým, jak napovídá název, ale jsou dlouhodobým výsledkem praktického sledování přírodních jevů, hlavně povětrnostních, jejichž chod ovlivňoval zemědělskou činnost. V těch dobách pravidelná meteorologická měření

a pozorování ještě neexistovala. Pranostiky odhadují vývoj počasí v určitých ročních obdobích, měsících i dnech. Většina z nich, hlavně denních, pro snadnější zapamatování, je spojena se jmény svatých. Značná část pranostik je odrazem tzv.singularit. Tyto představují pravidelně se opakující odchylky od ideálního dlouhodobého ročního průměru,tzv. normálu, hlavně teplot a srážek. Jsou vázány na určitá kalendářní období zvýšenou četností výskytu opakujících se povětrnostních situací.“³

„ Jistým nedostatkem lidových pranostik je jejich nerovnoměrné časové rozdělení. Týká se to přestupných roků a jejich sumace. Rovněž posuny v nástupu, či platnosti

příslušných pranostik, spočívají v zemědělství samém. Jedná se hlavně o vlivy agrotechnické, šlechtické, meliorační i další, včetně následných interakčních vztahů. I vzhledem ke stále přetrhajícím shodám a neshodám, nelze beze zbytku na ně spoléhat, ani je zatracovat. Představují však cennou a snad i nedílnou součást kulturního dědictví minulosti, a proto vyžadují i jejich zachování, případné doplnění a vědecké posouzení racionální podstaty lidových pranostik. Tím je dán i jejich současný smysl.“⁴

Dále bych se ve své práci chtěla podrobně věnovat jednotlivým svátkům a přiblížit jejich charakteristiku a tradice, které ke každému svátku náleží.

1.1. svátek Tří králů

Tři Králové byli mudrci, údajně byli považováni za astrology perského dvora. Pozorovali neobyčejně zářivou hvězdu a hledali krále Židů. Až později se mudrcům začalo říkat králové. Nejstarší Kašpar je zobrazován, jak klečí a podává Ježíškovi zlato. Za ním stojící Melichar daruje kadidlo, jedná se o pryskyřici z tropického stromu kadidlovníku, ta má charakteristickou vůni a když se zapálí, tak vydává dým. Poslední v řadě je Baltazar s vonnou masťou myrhou.

Ve středověku byli králové symbolizováni třemi kontinenty: Evropou, Asií a Afrikou. Symbolizovali také tři lidské věky: mládí, střední léta a stáří. Tato lidová tradice tříkrálové koledy vznikla také i díky žákům a jejich učitelům. dříve měl kantor právo a povinnost obcházet s motlitbou a zpěvem domy a vsi. Domy se vykuřovaly kadidlem a byly vykrápěny svěcenou vodou. Jednalo se o vyhánění zlých sil. Později se k učitelům přidali i žáci se svými kostýmy, díky tomu vznikly lidové divadelní hry o třech králích. Koledníci chodili dům

od domu, nakonec napsali na dveře svěcenou křídou datum a ochranná písmena

K + M + B. Šlo o to, aby byl dům chráněn proti nemocem a proti pohromám. První zmínka o třech králích je uvedena v alexandrijském spisu z doby okolo 550 po Kristovi. V tomto spisu se nachází jména **Caspar, Melchior a Balthasar**. Tři písmena K + M + B však znamenají KYRIOS (řecky Pan nebo Kristus). Křížky mezi písmeny značí znaky, kterými se mají křesťané chránit před pohromami a nepřáteli. Svátek připadá na 6. ledna. jedná se pravděpodobně i o časovou souvislost s obřadem předkřesťanským na oslavu boha Liona. Ten údajně měl chránit domy před démony. Melichar je mladý, Baltazar zralý muž a Kašpar starý kmet, tato symbolika znamenala, že Kristus je pánem celého našeho života od mládí až po smrt. Poslední

z nich měl tmavou barvu pleti, v koledě se zpívá, že je to způsobeno od slunce, avšak tmavá barva pleti symbolizuje stín smrti.

Tříkrálová koleda:

*„ My tři králové jdeme k vám,
štěstí, zdraví vinšujem vám.*

*Štěstí, zdraví, dlouhá léta
my jsme k vám přišli z daleka.*

*„Copak, ty tam černý vzadu,
vystrkuješ na mě bradu?“*

*„Já vyznávám, že jsem černý,
že jsem z mouřenínské zemi.“*

*„Slunce je toho příčina,
že je má tvář opálená.“*

*„Kdybys na slunce nechodil,
Byl bys tvář svou neopálil.“*

*„Slunce je drahé kamení
Od Kristova narození.“*

*„Nám třem se hvězda zjevila,
která jakživa nebyla.“*

*„Jak jsme tu hvězdu viděli,
hned jsme si koně sedlali*

a do Betléma se brali.“

*Herodes král z okna kouká,
vidí tři krále z daleka.*

*„Daleká-li cesta vaše?“
„Do Betléma mysl naše.“*

*„Co je v Betlémě nového,
že spěcháte do něho?“*

*„Narodil se tam Spasitel,
všeho světa Vykupitel.“*

*„To já tam musím taky jít,
to malý dítě pozdravit“⁵*

1.2. Masopust

Masopust představuje veselý svátek a značí poslední možnost najíst se masa, hned po něm začíná období čtyřicetidenního půstu, které končí až o Velikonocích. Začátek masopustu se odvozuje podle data Velikonoc. Masopustní neděle může nastat tedy kterýkoli den v časovém rozmezí od prvního února do sedmého března. Svátek slaví všechny evropské národy. Tučný čtvrtek zvaný tučňák byl dnem zabijaček a vepřové pečeně s knedlíkem a zelím. Jméno tučný čtvrtek prý pochází od Máří Magdalény, která nebyla nejtíhlejší. O masopustním čtvrtku slyšela kázat Krista, uvěřila okamžitě a postila se. Kdo o Tučném čtvrtku hodoval, zajistil si dostatek sil na celý příští rok. Nejdůležitější část masopustní zábavy připadala na neděli. Všichni spěchali k muzice. Tancovalo se i v pondělí, ale vrcholem masopustu bylo úterý. Známý byl průvod všech maškar, každý kdo chtěl, si vzal masku a vyrazil na průvod do ulic. Dříve hráli i žáci masopustní hry. Maškary každý všude vítal, byly symbolem velké legrace. Nejdůležitější byla maska. Snahou všech bylo, aby maska měla co nejbláznivější podobu. Tradiční masky se vyráběly z přírodních materiálů- dřeva, kožešin, kůže, slámy, peří, trávy, hrachoviny, koňských žíní a i paroží. Mohl se použít i papír a odstřížky látek. Důležitou roli při výrobě masek hrála fantazie a šikovnost. Mezi oblíbené masky patřily: medvěd s medvědářem, kobyly, bába s nůši, kozel,

smrtky, ale i masky oblíbených herců, zpěváků nebo politiků můžeme potkat v průvodech v dnešní době. Za vyhrávání muziky přicházel původ masek k panu starostovi, kterého požádali, zda mohou udělat obchůzku dědinou. Ten lidem vždy vyhověl, ale podmínkou bylo mravné chování a pěkný tanec, aby byla příští úroda dobrá. Průvod se tedy zastavil u každého domu, maškary zazpívaly a zatančily, za účelem, aby se hospodáři vydařila úroda. Hospodyně pohostily a obdarovaly maškary a muzikanty.“ Dary ukládá maska Ženuška do košíku, maska Kominíka se honí s diváky a pomazává je pro štěstí sazemi. Masky Slaměný zahajovala zatroubením na kravský roh průvod. Masky Kobylka, kterou prodává maska Ras, pobíhá mezi diváky a na konci obchůzky je obřadně poražena. Před tím maska Žid, v dlouhém černém kabátě, zdobeném různými medailemi, čte testament hříchů, kterých se Kobylka dopustila a Ras dostane pokyn, aby přetnul Kobylce žílu.“⁶ Rej maškar končí pochováním basy, je to znamení, že si už muzikanti v době půstu nezahrají. „Přesně o půlnoci zatroubí ponocný na roh a všichni se poslušně rozejdou domů. Kdyby tancovali přes půlnoc, mohl by se mezi ně vloudit cizinec v zeleném kabátě-čert. Nastává Škaredá, Černá, Bláznivá, Popeleční středa a s ní dlouhý půst“⁷

Krutým zvykem masopustu bylo stínání kohouta. Kohout byl ubit, konal se obřad nebo byl s'at katem, tomuto procesu přihlížela celá vesnice. Ubití kohouta cepem se někdy účastnili

i mládenci, kteří měli zavázané oči a povzbuzovali je přihlížející, to jen zvyšovalo krutost tohoto zvyku. S masopustem souvisely i svatby. Která dívka se nevdala v tomto období, musela si na svatbu počkat až do podzimu. Svatební obřady se konaly velmi honosně. Dřív brali ženich a nevěsta slib, že zůstanou spolu, dokud je smrt nerozdělí velmi vážně. Ale i jejich okolí se velmi aktivně účastnilo obřadů a věřilo manželskému slibu. Svatby patřily mezi události,

na které bylo třeba se pořádně připravit. Důležitý byl dostatek času, kterého však kvůli pracím na polích nebylo v jiných obdobích nazbyt. Správná veselka byla velkým představením, kde se zpívalo a tancovalo a trvala klidně i týden. Důležitou osobou veselky byl tlampač, plampač, starosvat nebo jednoduše družba, nazýval se tak zkušený pořadatel svatby. Veselka se odehrávala na přesně určených místech, jako byl dům ženicha, nevěsty, náves, hospoda atd..

„Masopustní svatby doprovázel průvod maškar, aby ženicha s nevěstou nikdy neopustily hojnost, štěstí a úsměv na tváři.“⁸

*„ Masopust držíme,
nic se nevadíme pospolu.
Proč bychom se hádali,
když jsme se tak shledali
poznovu.*

*V dobrém jsme se sešli
rádi jsme se našli
pospolu.
Dříve než se rozejdem,
ještě sobě připijem
poznovu.“⁹*

2. Svátky jara

Svátky jara, které se vyznačovaly oslavou návratu slunce a probouzením přírody se slavily a někde ještě slaví všechny národy a náboženství. Od Iránu až po Turecko se slaví v tomto období Navru, což je svátek nového dne, kdy se peče speciální pečivo, jí se vajíčka, navštěvují se jeskyně, pálí se ohně a skáče se přes ně. Mez jarní svátky patří samozřejmě

i **Velikonocce**- patří mezi současné křesťanské svátky, „svátky veliké noci.“ Svátky radosti nad příchodem jara existují již od dávnověku a jsou rozšířeny v různé formě na celé severní polokouli. Již v předkřesťanských dobách patří svátky jara k největším svátkům roku. Radost z příchodu jara, slunce se slavila veselicemi, zpěvem a řadou pěkných zvyků. Křesťanská liturgie převzala tyto zvyky lidu spojené s jarní rovnodenností. V celém období půstu před Velikonocemi najdeme řadu lidových zvyků a s každou postní nedělí souvisel určitý obyčej. Každá neděle měla podle zvyků různý název. Například Černá(či Liščí), Pražná, Kýchavá, Družebná, Smrtná, **Květná neděle**. „O čtvrté neděli postní tzv. Družebné se děvčata vzájemně hostila, pekly se koláče tzv.družbance.Ženich chodil s družbou do domu, kam chtěl o pomlázce přijít na námluvy. O páté neděli postní (tzv. *Smrtná nebo Smrtná neděle*) se vynášela „**Smrtka**“ z vesnice v průvodu děvčat. Obvykle po zapálení opentlené figuríny „**Smrtky Mořeny**“ byla tato hozena do potoka. Symbolické rozloučení se smrtonosnou zimou byl starý pohanský zvyk, který ve středověku církvev zakazovala“¹⁰

*„ Smrtná neděle,
ptám se já tebe,
kdes poděla klíče,
klíče od země.*

*Nesem bábu v koši,
smrt nás o ni prosí.
Už Mořena leží,
zubama škeří.*

*Neseme Mořenu
na vrchu červenú,
na spodku zelenú,*

pěkně přistrojenú.

*Přišlo jaro do vsi,
kde jsi zimo, kde jsi?
Byla zima mezi náma
a včil už je za horama.
Hu, hu, hu, jaro už je tu!¹¹*

Poslední týden před Velikonocemi byl nazýván pašijový týden. Pojí se s ním pašije, v kostele se četly příběhy z Nového zákona o mučení, odsouzení, ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, někdy i ve formě pašijových her.

O šesté neděli postní tzv. Květné neděli se světlily v kostele kočičky. Ty měly chránit před požáry a blesky. Kočičky byly jedny z prvních jarních květů jívy, církev to převzala jako obdobu biblických palmových ratolestí, kterými vítali obyvatelé Jeruzaléma Ježíše po jeho příchodu z Nazaretu. Skončilo to ovšem ukřižováním a zmrtvýchvstáním. Církev to zařadila právě na toto období jarních svátků. Rozkvetlá vrba se svými kočičkami již dříve symbolizovala konec dlouhého a těžkého zimního období a příchod nového zemědělského roku, také konec strádání a hladu. Kočičky již v dávných dobách byly důležitou součástí magických úkonů- zaříkávání a věštění. Na Květnou neděli přinášeli lidé kočičky do kostela, chtěli je posvětit a tím kočičky sloužily jako prostředek čarovné moci při různých příležitostech. Tři kočičky z posvěcené snítky byly prostředkem proti bolení v krku a proti nachlazení. Kočičky se také přidávaly kravám do krmení, aby dobře dojily. Popel z kočiček se používal následující rok při obřadu o Popeleční středě. Kněz pomazával čela věřících z těchto posvěcených kočiček. Na květnou neděli se nepeklo, aby se stromům nezapekly květy. Velikonoční svátky patří mezi největší **křesťanské svátky**, jsou to pohyblivé svátky, spadají z ustanovení císaře Konstantina jako **svátky Vzkříšení Ježíše Krista** na 1. neděli po úplňku (jarní rovnodennosti). Vazba na jarní úplňek se týká předkřesťanských oslav slunovratu, církev jej posunula na den pracovního klidu- neděli.

2.1. Velikonoční období

Velikonoční svátky tedy mohou připadat na neděli mezi 22. březnem a 25. dubnem.

Velikonoce Symbolizuje beránek, vejce, pomlázky, řehtačky

i kočičky. Velikonoční jídla z kynutého těsta byla symbolem rašení jara. Posvěcené potraviny se dávaly rodině, dobytku i drůbeži.“ Symbolem Velikonoc byla žlutá barva, vejce

a zajíček, jako symboly plodnosti pocházejí ještě z předkřesťanských dob. I název Velikonoce- u nás svátky Velké noci- byl v anglosaské oblasti převzat z dob, kdy již ve 2. století to byly svátky probuzení přírody, svátky bohyně plodnosti Esti(*odtud německý název Velikonoc- Ostern*).¹²

Středa před Velikonocemi se nazývala „**Škaredá středa**“. Název vychází z toho, že Jidáš škaredil na Ježíše a podle této legendy se v tento den nemá nikdo mračit, jinak se bude mračit každou středu v roce. Existuje i druhé označení pro tuto středu, je to „Sazometná středa“. Název vychází z toho, že se před Velikonocemi v tento den vymetaly komíny od sazí po topné sezóně. Pro hospodyňky znamenají předvelikonoční dny velký úklid, tzv. gruntování. Jedná se o důkladný úklid po zimě, a to hlavně na tzv. Modré pondělí, Šedivé úterý a Škaredou středu. V den Škaredé středy se většinou zabíjel i beránek. Bylo to první masné jídlo po půstu

na Hod Boží velikonoční. K obědu bývaly luštěniny. Po masopustu byly komory obvykle bez masa

a tak nastala první jarní zabíjačka. Zabíjelo se jehňátko nebo kůzle. Kromě pečeného beránka nebo kůzlete se pekly i „Jidáše.“ Byly to stočené preclíky z kynutého těsta ve tvaru smyčky nebo to mohl být i stočený velikonoční věnec. Tvar Jidáše měl odpovídat smyčce oprátky, na které se oběsil na osice apoštol Jidáš, poté co zradil Ježíše římským vojákům zrádným polibkem. Dalším typickým velikonočním pečivem je mazanec, který má bochníkovitý tvar a je také z kynutého těsta. Mazanec bývá sypaný mandlemi a nahoře označený znamením kříže. Do těsta se přidával strouhaný tvaroh a hodně vajec. Pekly se

i makovníky a rohlíčky se zapečeným uzeným masem- tzv. koledníky. maso, které bylo zapékané do těsta- maso z plece- dalo název pečivu „plecovníky“. Nádivkou mohla být někdy jen sekaná. Pod názvem „hlavička“ se podávala samostatně připravená upečená sekaná, případně s vejci, ozeleněná pažitkou nebo kopřivami. Ke starým velikonočním zvykům řadíme i nákup nového hrnce. Původní staré kameninové hrnce nevydržely příliš dlouho, v těchto hrncích se dříve vařilo a hrnce

natáhly různé pachy z pokrmů. Když byly hrnce naprasklé, musel je dráteník zadrátovat, aby netekly. Proto se tedy jednou za rok kupovaly nové hrnce. Kromě hrnců si o velikonočních svátcích kupovaly hospodyňky něco nového na sebe, šaty, Fěrtoch nebo i boty. Důležitou součástí domu byla i jarní výzdoba.

Hospodáři nosili na **Zelený čtvrtek** ke stromům pomlázku a třásli se stromy. Taky se po pomlázce pod stromy zakopávaly skořápky od velikonočních vajec, aby stromy hojně plodily.“ Na Zelený čtvrtek večerel Ježíš naposledy se svými apoštoly, v noci na pátek byl Jidášem v Getsemanské zahradě zrazen římským vojákům, mučen a souzen Pontským Pilátem. Na památku těchto událostí a znamení smutku umlknou tento den všechny zvony. Vesnicí táhly v poledne děti, aby místo zvonění oznamovaly poledne řehtačkami, klapadly a rapačemi na kolečkách¹³

V den Zeleného čtvrtku se jedlo obvykle něco zeleného, například špenát s vejcem a bramborem- někdy z prvních kopřiv (bohatých na vitamíny), zelí. V polévce se pro zdraví a aby nebolelo v krku vařily první jarní bylinky. Křesťané se omývali před východem slunce v potoce, značilo to symbol očištění(památka na omytí Ježíše na cestě do Jeruzaléma v Jordánu, očištění těla i duše). Nejčastěji na Zelený čtvrtek se řezou vrbové proutky na spletený prut pomlázky, která by měla být co nejdelší.

*„ Řezám proutky u potoka,
hastrmanka na mě kouká,
hastrman se rmoutí,
že mu řezám proutí.
Vylez hastrmane z vody,
budem plésti pamihody (pomlázku)
utáhnu ti jednu,
potopíš se ke dnu.“¹⁴ ..*

Velký pátek byl dnem nejpřísnějšího půstu, nesmělo se nic jíst ani pít. Hospodář musel jít vzorem, nesměl ani kouřit. Dalším zvykem bylo, že se děvčata chodila česat pod velkou vrbu, aby měla celý rok krásné a dlouhé vlasy.

Bílá sobota dostala název podle bílého roucha, které si první křesťané oblékly ke křtu.

O Bílé sobotě končí půst a slaví se vzkříšení.“ O bohoslužbách vzkříšení se při „Gloria“ vrací zvony z Říma zpátky do kostel omývají vodou či březnovým sněhem“¹⁵

2. 2. Symboly Velikonoc

„Jako symbol křtu, který se u prvních křesťanů konal původně v tento den, se křesťané omývají vodou či březnovým sněhem.“¹⁵

Mládenci chodí do lesa a k potokům nařezat proutí z vrby nebo březových větviček na splétání mašliček. Občas si proutí nařezou už v březnu nebo na Zelený čtvrtek. Mládenci splétají hodovačky, pomlázky, šlahy, mrskačky, tatar, žíly nebo si uříznou větev jalovce, které pak v pondělí ozdobí barevnými stuhami, tento zvyk je typický pro Beskydy. Někde je dodnes zachován i starý slovanský zvyk, jedná se o ozdobení velikonoční májky nebo-li vajíčkovníku. Jde o malý březový stromek, který je ozdobený barevnými stuhami

a vajíčky, která jsou popsána přáními. Ty se mají samozřejmě splnit. V neděli na Boží hod se scházejí rodiny k hostině. V kostele se při mši světily mazance, buchty, chléb, vajíčka, víno, sýr a maso. To vše se pak rozdávalo rodině

i každému pocestnému, který přišel tento den do domu. **Velikonoční pondělí** bylo dnem pomlázky. Církev převzala pohanský obřad, kterého se zúčastnili všichni dospělí. Muži vyháněli z žen čerstvými metličkami nemoci. Tyto svátky byly také svátky lásky. Na Pondělí velikonoční čekala děvčata na příchod mládenců, kteří si tak symbolicky vybírali partnerky. Chlapci dodnes chodí na pomlázku, šlehačku, mrskačku, oblívačku, šmigrust. Kromě vyšlehání se v některých regionech polévá vodou nebo se háže

do potoka a pokud poblíž žádný potok není, tak se háže alespoň do vany. První zmínky

o pomlázce a šlehání pochází ze 14.století od Konráda Waldhausera. V dnešní době se tento zvyk pokazil nabídkou peněz a alkoholu. Bohužel bývá v tomto svátečním dni plno opilých řidičů, což způsobuje plno dopravních nehod a některé končí i smrtí.

Název obřadu

i pomůcky ke šlehání se lišily podle regionů. Pomlázka byla obřadem omlazení, šlehačka, mrskačka, binovačka, dynovačka, mrskut- jako obřad vyšlehání nebo pokropení děvčete. Pomlázka, korbáč, tatar, žíla- jako pomůcka, která sloužila k vyšlehání nejen mladých děvčat. Vyšlehat musel i manžel ženu, dědeček stařenku, aby do nich přešla jarní síla z čerstvého proutí a byly pomlazeny. Šleháním se

přenesla jarní míza z pomlázky do děvčete, aby bylo celý rok svěží a nebylo prašivé. Polévání vodou na severní Moravě mělo vyhnat lenost, zajistit plodnost, štěstí a píli. Pomlázka měla vytáhnout z děvčat všechny neduhy, na konci obchůzky se hodila do vody nebo do ohně. Na tento den se někdy přenesl zvyk vynášení *Smrtky nebo také Mařeny*, Mořeny ze vsi jako symbol utopení zimy v potoce. Děvče dávalo chlapci za vyšlehání jako dárek původně vajíčko, plné, červeně obarvené- kraslice. Vajíčko bylo symbolem plodnosti, červená barva označovala symbol lásky. Odtud vznikl i název kraslice z původního slovanského označení- krasnyj. *Vejce* se také barvila přírodními barvivy s různými jinými odstíny, protože červené barvivo bylo vzácné. Barvilo se například do zlatova v odvaru slupek z cibule. Na vejce se připevnily různé lístečky prvních jarních bylinek, k tomu docházelo před obarvením, takže po obarvení zůstala tato místa bílá a zdobila jako obtisky vajíčko. Současné kraslice jsou vyfouknuté a zdobené řadou různých technik, například malováním, zdobením voskem, barevná a vyškrabávaná, drátkovaná, polepovaná vykrojenými kousky slámy, kraslice batikované, kraslice obtáčené přilepenou sítinou či vlnou nebo kraslice moderní s humornou kresbou a nápisy jsou malými uměleckými díly. Zručná malárečka nanáší na umyté

a vyfouknuté vajíčko horkým včelím voskem nejrůznější motivy, znaky odlišné v každém regionu, které se vytvářejí na vejci ornamenty. Postup nanášení kreseb voskem nebo ornamentů se po obarvení jednou barvou může opakovat a překrývat. Po opakovaném barvení a překrývání se nakonec odstraní vosk nad teplem a setře se hadříkem. Původní kresba voskem pak zůstane bílá a kraslice dvou či více barevná. Na malované kraslice někdy psala děvčata vzkazy pro svého vyvoleného, který ji přišel vyšlehat.

Menší děti chodily po vsi na velikonoční koledu s řadou říkanek, aby si vykoledovaly vajíčka a jídlo. Velikonoční koleda byla i dobrou příležitostí pro chudé, aby si vyprosili

od hospodáře taky něco na jídlo. Po Velikonočním pondělí, tedy v úterý měla děvčata právo tuto pomlázku chlapcům oplatit.

Podle mého názoru patří Velikonoce k velmi veselým a uznávaným svátkům. Je pravda, že na tento den se těší více chlapci než děvčata. Velikonoční zvyky se dodnes dodržují

na celém území České republiky. I ve městě, ve kterém žiji, v Moravské Třebové, je možné spatřit na každé velikonoční pondělí ráno v ulicích plno chlapců a mužů, kteří

se chystají s mrskačkou v ruce na návštěvu k děvčatům, aby je pořádně vymrskali a vykoledovali si za to něco dobrého. Avšak dle mého názoru v dnešní době koledníci už tolik nestojí

o klasická malovaná vajíčka, ale spíše o nějaké sladkosti nebo o alkoholické posílení. Je zřejmé, že v tento den se opravdu vypije velmi mnoho alkoholu. Někteří to berou jako povinnost, posílit se v tento den alkoholem, někdy je to však nad jejich síly. Poblíž našeho města se nachází obec Petrušov, jedná se o chatařskou oblast. V této obci je zvykem,

že koledníci chodí na mrskut místo v pondělí již v neděli. Tento zvyk se tam velmi ustálil a trvá dodnes. Je to z důvodu, že chataři opouštějí v pondělí své příbytky a odjíždějí domů. Určitě bychom se s tímto zvykem setkali i v jiných obcích. I já osobně se podílím

na předvelikonočních přípravách. Malujeme vajíčka, pečeme beránka, chystáme občerstvení pro koledníky. Nechybí samozřejmě pěkná velikonoční výzdoba, která tomuto dni dodá příjemné naladění.

3. Pálení čarodějnic, Májky

Jednou z magických nocí je **Filipojakubská noc** nebo také *Valpuržina noc*, která se slaví z 30. dubna na 1.květen. V tu dobu mají zlé síly větší moc než jindy. Lidé věřili, že v povětrí poletuje spousta čarodějnic, které se slétají na sabat. **Sabat** byl výroční čarodějnický rej, který se odehrával na opuštěných místech. Byli při něm přijímáni noví uchazeči mezi čarodějnice. Před sabatem se čarodějnice natíraly kouzelnými mastmi, díky nim pak mohly létat. Při reji se volila královna sabatu, která vládla hostině a tanci, tzv. čarodějnickému kolu, které se tančilo pozpátku. Jídla sice působila lákavě, ale nezahnala hlad, protože byla bez chuti. Nechyběl ani kotel plný žab a hadů a také nádoby s jedy. Lidé věřili, že se čarodějnice proměňovaly ve vlky, psy a jiná zvířata.

Této noci se tedy říká „**noc čarodějnic**“. Čarodějnice i čarodějové byli podezříváni se spojením s ďáblem, který měl za jejich pomoci šířit zlo. Lidé se odedávna snažili bránit proti uhranutí a kouzlům čarodějnic, kropili místnosti i dobytek svěcenou vodou, na dvůr zapichovali trnkové pruty, košťata nebo vidle. Lidé chtěli čarodějnice zahnat a zlomit jejich čáry. Proto se práskalo bičí, střílelo se z pušek a bušilo se do hrnců a pánví. Pálení ohňů patřilo k prostředkům, jak se před čarodějnicemi ochránit. Tento starý obřadní zvyk se postupně proměnil v „pálení čarodějnic“, jak to známe dnes.

Všechny čarodějnice však nebyly zlé. Některé uměly zahánět nemoci a napravovat zlomeniny, protože znaly tajemství bylin. Takových čarodějnic si lidé vážili. V některých jazycích slovo čarodějnice dokonce znamenalo „moudrá žena.“ Bylinkářky- vědky se vyznaly v tajích přírody. Velmi se vyznaly v působení rostlin, hub, kamenů, kovů, drahokamů, ale

i v barvách a vůních. Jejich poznatky, které pro mnohé byly bláznivé a nesmyslné, tak přispěly k užitečným vědeckým objevům. Stará přírodní magie ovlivnila lékařství, chemii

a biologii. Avšak i hodné čarodějnice to neměly vůbec jednoduché. Většina z nich se ve středověku stala obětí „honu na čarodějnice.“ Miliony nevinných žen byly odsouzeny a upáleny na hranicích po celé Evropě, ale i v Americe.

Velmi stará je touha znát budoucnost a vědět, co se stane. Již dávní Egypťané si oblíbili druh věštění, který se nazýval chrámový spánek. I staří Řekové měli plno slavných osobností, které se zabývaly věštěním. Nejznámější řeckou věštkyní byla Pýthie z Delf, která předpovídala budoucnost. Její věštby se daly vykládat mnoha

způsoby. Nejpopulárnější věštkyní českých dějin byla kněžna Libuše. Věděla ještě dříve než bylo město Praha založeno, že se sláva Prahy bude hvězd dotýkat. Dokázala také určit na dálku, kde se nacházejí ložiska drahých kovů.

V den **pálení čarodějnic** se koná ve většině městech i na vesnicích večerní čarodějnická zábava, která je spojena se zapálením čarodějnice do ohně. I v naše město není výjimkou

a pořádá se u nás tato čarodějnická veselice. Vždy se ráda účastním takových společenských akcí. Hraje příjemná hudba k tanci i poslechu, prodávají se různé dobroty

a večer vyvrcholí upálením čarodějnice, která samozřejmě není živá, ale jen vyrobená. Někdy však působí jako kdyby byla živá. Při tomto rituálu se většina lidí semkne v kruhu

a pozorují tento čarodějnický obřad.

Májky aneb lásky čas:

V předvečer 1. května chodí ještě dnes mládenci na vesnicích do lesa, aby tu usekli co nejvyšší stromek a udělali z něj do rána staročeskou májku, která představuje tradiční symbol jara. „ Smrček, borovici nebo jedličku oklestí a špičku ozdobí věnci, šátky, květinami, pentlemi a fáborky. Celou noc májku bedlivě hlídají, protože by jim ji mohli přespolní podříznout

a ukrást“¹⁶ Takovou ostudu by nikdo nepřenesl přes srdce. Někdy vztyčují mládenci před domy svých dívek i menší májky, jsou to ozdobené břízky. Prvního května nad ránem bylo také zvyklostí v některých krajích vysypávat chodníčky lásky. Domy zamilovaných dvojic spojily pěšinky z písku, vápna, pilin, otrub nebo kukuřičného šustí.

První květnovou neděli obcházel chlapci s májkou jednotlivá stavení a děvčata jim dávala dárky. Pak se konala májová veselice, která se nazývala kytka. Všichni se sešli na návsi nebo hostinci a mohli slavit. I děvčata se mohla ujmout organizace taneční zábavy. Bylo potřeba získat peníze na zaplacení muzikantů a na pronájem sálu a na občerstvení. Proto děvčata obešla domy s májíčkem, což byl stromeček na dřevěném talíři a na tento talíř jim dávali sousedé potřebné peníze. Tato oslava se nazývala Věneček, podle zeleného věnce, který daly dívky před hospodou přicházejícím chlapcům. Pak chlapce požádaly, aby věnec zavěsili nad dveře.

3.1. Lásky čas

Květen ovlivňuje planeta Venuše, která je pojmenovaná podle bohyně lásky, štěstí, jara

a milostné poezie. Známé jsou verše od Karla Hynka Máchy- „*Byl pozdní večer- první máj- večerní máj- byl lásky čas. Hrdliččin zval ku lásce hlas, kde borový zaváněl háj.*“ V Praze je zvykem nosit v prvomájový podvečer k soše tohoto romantického básníka kytičku květů. Při této příležitosti se také milenci zastaví pod rozkvetlou třešní. Lidová moudrost totiž říká, že dívka, která nebude na první máj políbená, tak do roka uschne. I já dodržuji zvyk a nechávám se 1. května políbit pod třešní, abych neuschla. Tento zvyk je určitě velmi milý a patří mezi lidmi k oblíbeným. Z vlastní zkušenosti vím, že tento zvyk je dodržován i dnes, zvláště mezi mladými zamilovanými lidmi. Ale samozřejmě se najde i hodně starších lidí, kteří tento zvyk dodržují. Májové oslavy nebyly jen záležitostí vesnice, ale pronikly i do měst. Známé jsou například tradiční jarní studentské slavnosti- **majálesy**. Také v Brně se již každoročně koná majáles. Patří určitě mezi velmi oblíbené oslavy, kterých se účastní spousta studentů. I já osobně tento brněnský majáles navštěvuji a jsem vždy se mi tam velmi líbí. Tyto studentské majálesy se konají v každém větším městě České republiky, studenti velmi vítají tuto mladou tradici. Je to den, kdy se mohou odreagovat, poslechnout si spoustu hudby, zatancovat si a pobavit se s kamarády. Na majáles bývá pozváno plno skupin, zpěváků a zpěvaček, kteří se postarají o nevšední hudební zážitky všech přítomných. Účast bývá opravdu velmi vysoká.

„ *Máj, máj, máj, hraj muziko, hraj!*

Hraj, muziko, na máje, ať něco vyděláme,

Máj, máj, máj, hraj, muziko, hraj!“¹⁷

Lidé věřili, že stromy mají duši, stejně jako ji mají oni sami nebo zvířata. Lidé věřili tomu, že když se sekera zatne do kmene, tak začne strom plakat a jeho nářek je slyšet daleko po kraji. Věřilo se také, že se do některých stromů převtělují duše zemřelých. Kdyby byl takový strom zraněn nebo poražen, tak by to podle některých přineslo neštěstí. Duchové stromů umí přivolat déšť, ovládají sluneční svit i růst úrody. U některých vesnic se sázely posvátné háje, do kterých lidé přinášeli duchům stromů oběti. Tančili v párech okolo kmenů a modlili se přitom za dobrou sklizeň.

Duchové stromů ovlivňovali i to, kolik bude mít která žena dětí. Slovanští bohové osídlovali Veledub, což byl kouzelný strom, jehož kořeny prorůstaly celou zemí.

Důležitou roli hrálo i darování něčeho někomu druhému. Když člověk někomu něco daroval, znamenalo to, že mu věnoval část sebe, a tím ho k sobě připoutal. Proto jsou dary z lásky tolik důležité. Jedno české přísloví ovšem říká, že darem se dar vynucuje. Když dívka přijala od chlapce dárek, tak mu tím dala beze slov najevo, že k němu něco cítí. A zároveň byla povinna mu dárek oplatit. Přijímat dary bez lásky se „nenosilo“ Dívky nejčastěji darovaly chlapcům voničku. Kdyby dnes děvče věnovalo chlapci kytičku, asi by se divil. Mládenci to měli s výběrem dáreků snazší. Darovaly dívkám květiny, perníková srdce, hrušky, švestky,

ale i různou parádu. Například pentle, korále na krk, ozdoby do vlasů. Pokud chlapec věnoval dívce sukni, čepec, boty, prstýnek nebo jiný dražší dárek, všichni se domnívali, že už se jedná o vážnou známost. Pokud si mládenec připil s dívkou před sousedy na tancovačce nebo dal sobě i své vyvolené zahrát sólo, bylo jasné, že je ruka v rukávě. I v dnešní době se dá darům připisovat různý význam. Pokud dnes chlapec daruje dívce prstýnek, nemusí to hned znamenat, že si jí chce vzít, ale lze z toho usoudit, že mu na dívce záleží a má ji rád. Samozřejmě se může najít spousta podvodníků, kteří mohou darem maskovat pravé úmysly, ale to už je na každém člověku, aby rozpoznal, co mu chce dotyčný svým darem říci. Hodně lidí si potrpí v dnešní době na drahých dárcích a myslí si, že čím je dárek dražší, tak tím je lepší a hodnotnější. Já osobně zastávám názor, že vůbec nezáleží na cenně darované věci. Je důležité, zda byl dárek věnován upřímně a s láskou, zda nám tím chtěl druhý udělat radost. I sebemenší maličkost nás vždy může potěšit, pokud ji dostaneme od někoho na kom nám záleží a komu záleží na nás. Existuje i dnes však plno lidí, kteří nehledí na cenu dárku, ale na originalitu a důvtip. Tito lidé většinou mají nejraději dárky, které jim sám někdo vyrobí. Už v tom, že člověk něco sám pro druhého vyrobí je to kouzlo. Vyrobený dárek má tedy mnohdy větší hodnotu než dárek kupovaný. Už také z hlediska, že při výrobě dárku, ztratí druhý plno času, tento čas však člověk rád obětuje, protože chce druhému udělat radost. Sama mohu potvrdit, že mi vyrobený dárek udělal mnohem větší radost než ten kupovaný. Dodnes si tohoto dárku velmi cením a považuji ho za velmi důležitý.

3.2. Jízda králů, Svatojánská noc

Kde se vlastně vzaly jízdy králů není dnes přesně jasné. Existují různé domněnky, že to byly oslavy přicházejícího léta, nebo se vyvinuly z her pastevců koní, kteří mezi sebou soutěžili, kdo bude mít na pastvách hlavní slovo. Možná souvisely i s vírou našich předků,

že tomu, kdo vyžene na pastvu jako první, přinesou jeho zvířata větší užitek než líným opozdílům. „Jisté je, že vynalézaví mladíci časem pochopili, že vyhrát dostih, strhnou v plném trysku věnec nebo šátek z vysokého stožáru nebo se utkat s jinou královskou družinou a zvítězit je sice lákavé, ale příliš namáhavé. A někdy i nebezpečné. Všechna sláva polní tráva a nikdo se jí nenají. Víc než silou svalů dá se získat slovem. Prosebným, veselým, ale také škodolibým.“¹⁸

Jízda králů se změnila v koledu. Kdo nedal, toho pak na návsi veřejně pomluvili. Není mnoho příležitostí, kdy si lidé mohou bez hněvu a s humorem říct, co se komu na kom líbí nebo nelíbí. Dívky a chlapci se na letnicové slavnosti, které se většinou konaly v první třetině června, pečlivě připravovali a veselé rýmy na sousedy skládali dlouho předem. Průběh jízdy králů má mnoho různých podob. Jízda králů, hra na klavír, honění krále nebo jiná pradávna zábava má plno společných prvků. Především se jedná o volbu nového krále, vyvolávání spojené s haněním či chválením sousedů a hlavně vybíráním darů. Obvykla tečka za celou slávou se odehrávala v hostinci. Velmi oblíbené také bylo vhodit někoho na závěr nebo v průběhu jízdy do vody, poprat se s královskou družinou ze sousední vesnice a krále jim ukrást, nebo mu hledat nevěstu. Na Moravě krále převlékají za ženu, aby ho nikdo nepoznal. Má zakázáno mluvit, a proto drží v ústech růži. Nejedná se již o nejsilnějšího krále, ale o krále v nouzi, kterého je nutné chránit. V blízkosti krále najdeme pobočníky, prapory mají na starosti praporečníci, příjezd družiny ohlašují vyslanci. Pro každého se vždy nějaká práce najde

a člověk ji pak vykonává s dřevěným mečem nebo šavlí v ruce.

Letnice se staly svátky křesťanskými. Slaví se 50 dnů po Velikonocích, jsou to svátky pohyblivé. Připadají tedy na dny od 10. května do 13. června. „Když Kristus vstoupil

na nebesa, vrátili se apoštolové do Jeruzaléma a po deseti dnech se v době židovských svátků letnic shromažďovali ke společné modlitbě. V tu chvíli se ozval hrozný hukot, jako kdyby se blížil silný vítr, a naplnil celý dům. Nad apoštoly se objevily ohnivé světelné jazyky, rozdělily se a na hlavu každého z nich dopadl jeden.

V tu chvíli apoštolové pochopili, že na ně sestoupil Duch svatý, a začali hovořit různými jazyky. Jazyky zemí, do nichž se později vydali šířit víru.¹⁹ Svatodušní svátky vznikly na památku seslání Ducha svatého. Jejich barvou je červená, která připomíná ohnivé jazyky, které způsobily zázrak. V neděli, na Boží hod svatodušní, se konaly církevní oslavy a průvody a v pondělí mohly vyjet královské družiny. Dívky měly při jízdě králů důležitou úlohu ozdobit jezdce i koně. Sami se dívky jízdy nezúčastní, jen přihlížejí a naslouchají obdivným výkřikům z řad diváků. I dívky mají malou slavnost v období letnic. Dívky chodily k pramenům a studánkám, aby je otevřely a vyčistily

po zimě, protože lidé věřili, že má dívčí nevinnost očištnou moc. Svoji nevinnost oslavovaly i při královské obchůzce. Dívky si mezi sebou zvolily královnu, byla to ta nejhezčí, nejdrobnější a nejhodnější z děvčat, ostatní dívky jí okrášlily kvítím. Královna kráčela bosa pod baldachýnem v čele průvodu, který procházel vesnicí od stavení ke stavení a koledoval. Jídlo, které dívky dostaly, pak společně snědly na tzv. pikniku, což byla svačina v přírodě.

Svatojánská noc:

21. června nastává doba slunovratu. Slunce na své dráze oblohou dosahuje obratníku Raka a začíná se vracet k rovníku. Nastává léto, čas plodnosti a úrody. V pohanských dobách lidé věřili, že toho dne slunce ztrácí svou moc a klesá. Lidé se tedy snažili slunci pomoci, protože bylo důležité pro jejich život. Zapalovali ohně a doufali, že ho jas plamenů povzbudí. Také věřili, že v tuto magickou noc ožívají tajemné síly a země vydává své poklady. Poklady se daly najít v rozestupujících se skalách nebo lesních temnotách pod zlatě zářícím kapradím. Šťáva z tohoto kapradí byla kouzelná. Kdo se jí pomazal, stal se neviditelným, a ještě porozuměl řeči zvířat. U starých Slovanů nastal čas vlády bohyně léta, úrody, sytosti a hojnosti- krásné Živy. Svou charakteristiku mají svatojánské ohně. Ohně připravovalo většinou mladí lidé. Nejdříve donesli z lesa vysokou jedli, které oloupali kmen, a vztyčili ji na kopci. Vršek ozdobili věnci pletenými z devatera kvítí a červenými pentlemi. Pod jedli narovnali chrástí, prokládané zeleným chvojím. Pak tančili kolem ohně, zpívali a hráli různé hry. Dívky například prohazovaly plameny věnečky a chlapci je na druhé straně chytali. Nebo se na sebe skrz věnce dívali, aby si byli věrni a ve dvojicích skákali přes oheň, aby po celý příští rok nedostali zimnici. Jak vysoko skočili, tak vysoký len vyrostl na polích. V dávných dobách bylo také zvykem zapalovat košťata

a stará dřevěná kola od vozů potřená smůlou. Žhnoucí pometla vzlétala vysoko k nočnímu nebi a kola se valila ze svahů jako symbol padajícího slunce.

24. červen je podle křesťanského kalendáře dnem narození Jana křtitele, patřil mezi nejvýznamnější světce. Byl to předchůdce Ježíše Krista. Žil na poušti jako poustevník a kál se. Oblékal se do hrubého roucha z velbloudí srsti a živil se lesním medem a kobytkami upraženými slunečním žářem. Bůh mu přikázal, aby připravoval lidi na Ježíšův příchod. Nabádal je, aby se polepšili a v řece Jordánu křtil ty, kteří uvěřili. Jednou ho zde vyhledal i Ježíš. Jan se dostal do sporu s tehdejšími vládci Galileje Herodem Antipou. Vytýkal mu, že se oženil s Herodiadou, manželkou svého bratra, a to ještě v době, kdy byl bratr naživu. Herodes ho za to uvěznil a Herodiada ho k smrti nenáviděla. Uvěznění jí nestačilo, a tak se rozhodla sprovodit Jana ze světa. Využila k tomu dceru Salome. Ta jednou na hostině okouzila otčíma svým tancem, ten jí slíbil, že jí vyplní jakékoli přání. Ona dala na matčinu radu a žádala Janovu hlavu. Herodes musel dostát svému královskému slibu.

Léčivá moc bylin:

Bylinkářství je staré jako lidstvo samo. Lidé postupně odkrývali „přírodní lékárny“ někdy pomohlo i pozorování zvířat, která v době nemoci instinktivně pojídají určité druhy rostlin. Bylinkářství se většinou věnovaly ženy. Když žena dokáže dát život dítěti, tak se věřilo, že žena umí navrátit i zdraví. Znalosti se předávaly z matky na dceru. Bylo tudíž velmi důležité, aby byly bylinkářky zdatné přírodovědkyně a dobré učitelky. Byliny se vyhledávaly i pro jiné účinky než pro léčivé. V domácnostech se uplatňovaly i pro svou krásu, vůni a chuť. Sloužily při vaření jako koření, prostupovaly svou vůní peřiny a oblečení. Bylinky se používaly i na kosmetiku, díky níž oživovaly půvab ženských tváří. Bývaly svázané do voniček nebo věnců, těšily oko i srdce. Na svatého Jana mají prý byliny nejsilnější moc, kterou po tomto svátku ztrácejí. Dívky trhají devatero kvítí a pletou z nich věnečky, které si o svatojánské noci dávají pod polštář, aby ve snu uviděly svého budoucího milého. Důležitou bylinou svatojánské noci byl pelyněk černobýl zvaný „matka bylin“. Tato bylina chránila před duchy, různými nemocemi a před čarodějnicemi. Také utlučené máslo má této noci také stejnou moc jako svatojánské kvítí. I v dnešní době se plno lidí vrací k moci přírodních bylinek. Některým moderní medicína nepomáhá nebo ji odmítají, proto se vrací k těmto přírodním metodám. Myslím, že jsou bylinky i dnes velmi účinné a dokážou lidem pomoci. I dnes je v obchodech k dispozici velká škála těchto bylinek a lidé si mohou vybrat podle svého. Také já se

nebráním léčbě bylinkami, ba naopak je to mnohdy zdravější způsob, naše tělo se lépe vyrovnává z přírodními látkami než s těmi chemickými. Velmi účinné jsou bylinkové čaje, které působí proti různým zdravotním problémům.

3.3 Dožínky, hody a posvícení

Odjakživa byla velmi důležitá úroda. Sklizní vrcholilo celoroční snažení rolníků.

„Na tom, zda se urodí, záviselo, zda prožije následující rok v hojnosti či strádání“²⁰

Základní složkou většiny pokrmů byla mouka, především chleba. Výsledek jejich úsilí je závislý z velké části na rozmarech počasí. Naši prapředci se pokoušeli pojistit, vyprosit si přízeň u vyšší moci, která ovlivňuje počasí. U starých Slovanů měla úrodu na starosti celá řada bohů. Nejvyšší z nich byla Živa, byla to zralá žena s letními květy a klasy v rukou, jednalo se

o bohyni léta, hojnosti a úrody. Živa obdařila člověka uměním obdělávat půdu, pěstovat užitečné rostliny a uchovávat zrno po celý další rok. Naučila člověka také chovat dobytek.

Důležitou roli hrál **věnc**, kterému se přikládala ochranná moc. Spjoval v sobě magickou sílu kruhu a rostlin. Věnc se stal i symbolem radosti, vítězství, důstojnosti a oběti. Vítězové olympijských her dostávali věnc olivový, nevěsty květinový. Vavřínový věnc spočíval na hlavách umělců a císařů. Později se římsí císaři považovali za bohy Slunce, ozdobili své věnce paprsky a proměnili je tak v předchůdce královských korun. I dožínkový věnc míval nejrůznější podoby. Mohl vypadat i jako stylizovaná královská koruna, závěs nebo domeček z destiček splétaných z obilných stvolů. Býval bohatě zdobený polním kvítím, slaměnkami a barevnou stuhou.

To, aby obilí zdárně rostlo, nebylo v moci jen bohů, ale i démonů. Ať už to byl Žitný děd, Žitná bába, *Žitoděva*, *Sporyš*, který chránil pole před zloději a ohněm, nebo *Beloň*, který pomáhal při žních. Později se k nim zařadily i další tajemné bytosti“ *Matka obilí*, *Snopová matka*, *Matka sklizně*, *Stařena*, *Stařec*, *Babina*, *Baba*, *Panna* nebo *Obilná panna*. Věřilo se, že v obilí žije někdo, kdo rozhoduje o tom, jestli bude co sklízet. Tato bytost mohla působit jak prospěšně, tak i škodlivě. V některých krajích ji oslavovali, v jiných zatracovali. I tam, kde ji milovali, se jí zároveň trochu báli. Dále lidé věřili v to, že když se všechna pole pokosí, zůstane tato bytost skryta v posledním snopu, v posledním obilí, které na poli zůstane. Těmto klasům se tedy přikládala magická moc. Někteří zemědělci nechávali klasy na poli jako oběť.

Častější bylo plést z klasů dožínkové věnce nebo z nich vytvořit figurínu Obilné matky, která se potom za velkého jáсотu odvezla do stavení na vrcholu poslední řůry v průvodu ženců. Hlava postavy byla zdobena korunou z klasů a travin. Dožínkový věnec předávala hospodáři nejkrásnější dívka z vesnice, která byla nazývána „*žňová nevěsta*.“ To vše bylo znamením, že končí žňe. Součástí slavnostního obřadu bylo poděkování za celoroční péči, a také se prosilo o odměnu za vykonanou práci. Odměnou se staly peníze a vdolky z první čerstvě semleté mouky. Až v pozdním podzimu a zimě se mlelo a mlátilo další obilí, v té době už skončily všechny polní práce. Věnec i figurína měly chránit zdraví lidí a dobytka, a proto zůstaly ve stavení až do příští setby.

*„Žito, žito, žitečko,
kdo tě bude žiti?
Můj milej je daleko,
musím pro něj jiti.*

*Žito, žito, žitečko,
kdo tě bude vázat?
Můj milej je daleko,
musím pro něj vzkázat.“²¹*

Chlěb nebyl jen jídlem, ale patřil i mezi symbol dostatku a pohostinnosti. Každý, kdo přicházel v míru, býval vítán právě chlebem a solí. Umění pečení chleba se předávalo z matky na dceru, z generace na generaci. Nejednalo se o práci, ale o výsadu. Z toho důvodu nemohly péct chleba děvečky nebo služebné. Pečení bylo bráno jako hotový obřad. Ještě v dnešní době se setkáme s lidmi, kteří tvrdí, že jíst čerstvě upečený chleby je škodlivé pro zdraví. Věřili tomu i naši předci. Hlavním důvodem, proč je tato pověra stále aktuální je spořivost. A také fakt, že ne každá člověk se lehce vyrovná s nadýmáním. Hospodyně věděly, že nakrojit čerstvě upečený pecen znamená okamžitě se s nim rozloučit. Proto bylo dovoleno první bochník načít až druhý den. Hospodyně však vymyslely pro jazýčky svých mlsných dětí podplamenice, což byly placky z chlebového těsta, na kterých se zkoušelo, je-li pec dobře roztopená.

Pouť, hody, posvícení:

Hody a pouti byly dobrou příležitostí, aby se všichni sešli po namáhavém létě, popovídali si a pořádně se najedli do zásoby. Když se řekne pouť, tak si člověk představí většinou kolotoče, střelnice a další atrakce. Ovšem původní význam slova pouť, což je cesta, nás většinou napadne až jako druhý. Bylo zvykem vydávat se

pěšky na poutní místa, kam patřily některé kostely, tento zvyk byl velmi rozšířený a znovu ožívá. Poutníci ušli stejný kus cesty jako Ježíš na své křížové cestě v Jeruzalémě, poprosili o splnění svých přání a poděkovali již za vyplněná přání. Pak nakoupili svaté obrázky, cukrovinky, popovídali si se starými i novými přáteli-poutníky

a vydali se domů.

Nejslavnější pouti se konaly při příležitosti dne **svatého Václava**, což byl patron země české. Je považován za velmi oblíbeného světce pro svou lásku k prostému lidu, šlechetnost, mírnou povahu a víru v Boha. Způsob Václavovy vlády se však nezamlouval jeho bratru *Boleslavovi*, který nechal Václava zavraždit. Jedna pověst říká, že až bude nejhůř, vyjedou z hory Blaníku v čele se svatým Václavem blaničtí rytíři. „ Václavův bělouš na Karlově mostě klopýtne a vyrýpne z kamení kouzelný meč knížete Bruncvíka. Václav ho pozvedne a zvolá: „ Všem nepřátelům země české hlavy dolů!“ A tak se stane“²²

Václav je kníže ryze český. Svatý Martin je zase patronem Francie. Byl na tolik skromný, že když ho měli zvolit biskupem, tak se skryl v husím chlívku. Husy ho však svým kejháním prozradily, a tak se na památku této události peče v den Martinova svátku pověstná martinská husa. Proto také **Svatý Martin** pronikl do lidového rčení. Není totiž mnoho světců, které by se dalo spojovat s pečením. Nelze opomenout ani martinské rohlíky. Ty získaly zahnutý tvar

na památku *Martinova koně*. Důvodem se stalo to, že připomínají podkovu. Existuje ještě jiný příběh, který vypráví, že za první martinský rohlík můžeme vděčit Martinově zlé maceše, která chtěla nevlastního syna otrávit, a proto dala do jednoho z rohlíků jed. aby tento rohlík poznala, tak ho zahrnula. Stal se ovšem zázrak, když rohlíky z pece vytáhla, byly zahnuté všechny. Tím byl Martin zachráněn a nám zůstalo mákem, povidly nebo perníkem plněné pečivo.

Posvícení je vlastně každoroční oslava vysvěcení místního kostela. V každé vesnici se konaly většinou v jinou dobu, zvláště však na podzim. Na kateřinské zábavě, která byla koncem listopadu, totiž řekne Káča Barce: „ Nechme toho tance!“ Káčou se myslí **svatá Kateřina**

a **Barkou svatá Barbora**. Tím začal předvánoční čas spojený s adventem a střídmostí.

Na hladovění bylo třeba se posilnit. Vrcholem posvícení bývala pečená husa a koláče všeho druhu, kterých se peklo neuvěřitelné množství. Hospodyně kvůli tomu

vstávaly už ve 3 ráno a začaly pracovat. Nejdřív napekly „zvací“ koláče, se kterými poslaly děti ke všem lidem, aby je tím přivítaly na posvícení. Potom pracovaly hospodyňky znovu, pokud čekaly více hostů, musely si celý kolotoč znovu zopakovat večer. Žádná pouť by se neobešla bez perníku. Perník byl známý již ve starém Egyptě. Podle legendy však upekl první perníky svatý Marek, aby zachránil bližní před hladomorem. Bílý perník se nazýval marcipán, své jméno získal právě od **svatého Marka**. Marek se stal tedy patronem perníkářů, i když je původ slova marcipán docela jiný. Perníky, které měly mnoho podob, byly velice oblíbené. Receptury na ně se střežily jako rodinné tajemství. Nejstarší perníky se vtlačovaly do dřevěných forem, které se vysypávaly hrachovou moukou, která se v peci zapekla a dodala perníku na lesku. Dívky měly vždy radost, když jim jejich chlapci koupili perníkové písmeno, které bylo stejné jakým začínalo jméno dívky. Z pozdější doby pak pochází vykrajovaná srdce zdobená barevnými cukrovými polevami, zrcátky, staniolem a svatými obrázky. Z perníku se vyráběly i dětské hračky. Zvláště kočárky, vozíky s koňmi, panenky, kolébky s miminky, domečky a další.

Dodnes jsou poutě a různé hody velmi oblíbené a lidmi dost navštěvované. Lidé se rádi baví a na těchto místech se dokážou odreagovat, dobře se pobavit a zapomenout na starosti všedního dne. Dnešní poutě jsou spojené z řadou pouťových atrakcí, které jsou velkým lákadlem zvláště pro děti, které se rádi povoží na nějakém kolotoči. Lákadlem je také plno stánků s nejrůznějším druhem zboží, lidé si mohou koupit nějaký suvenýr z poutě. Večerem bývá zvykem, že se koná pouťová zábava, která bývá také hojně navštěvovaná mladými, ale i staršími lidmi. Člověk se prostě už odjakživa rád bavil a bude tomu tak i nadále.

4. Předvánoční čas- Advent

Advent označuje v církevním kalendáři období před Vánocemi. Začíná čtvrtou nedělí před hlavním svátkem vánočním. Trvání adventu nebylo všude stejné. Pohybovalo se od čtyř do osmi týdnů. Postupně se ustálilo do čtyřtýdenního období. Během této doby žil lid tajemstvím očekáváním příchodu Vykupitele. Adventní doba byla dobou postní, přestalo se tančit, nekonaly se svatby. Přesto měli lidé tento čas rádi. Advent přinesl několik zajímavých svátků, ale hlavně se jednalo o období, kdy se nejvíce čeká na svátky, tyto doby příprav bývají vlastně nejhezčí.

Každé adventní ráno chodili dospělí i děti ještě za hluboké tmy na „roráty“ – byly to jitřní mše, které začínaly o páté nebo o šesté hodině ranní. „Uličkami měst i vesnic s domky stulenými již pod sněhem přicházeli věřící zachumlaní do kožíšků, vlnáků nebo žinylkových šátků, a za chvíli se již z tlumeně osvětlených kostelů za doprovodu varhan ozývaly adventní zpěvy chvály a díkůvzdání Panně Marii. V přítmí kostelních lavic si lidé prosvěcovali rorátními svíčkami.“²³ Ty byly různého tvaru, nejoblíbenější byly jako sloupky nebo knížečka modlitbiček s barevnými voskovými ozdůbkami. Pro děti znamenal advent netrpělivé počítání dnů, kdy přijde Ježíšek, aby jim nadělil dárky.

svatý Ondřej:

Tento svátek byl mimo Štědrý večer hlavním *věštebním* dnem roku. V předvečer jeho svátku se chlapci i děvčata snažili dozvědět, zda a odkud jim příští rok přijde nevěsta nebo ženich. Jedním z pokusů o nahlédnutí do budoucnosti bylo slévání olova. „Kousky starého olova daly dívky na plechovou lžici a držely nad plamenem, až se olovo rozpustilo. Pak je rychle vylily do mísy s vodou, někde přes klíč se zuby do tvaru kříže, a z odlitků ve vodě hádaly, kterému typu náradí je asi odlitek nejvíc podobný, a tedy který řemeslník nebo obchodník se v příštím roce možná stane jejich mužem.“²⁴ Jiná děvčata chodila o půlnoci klepat na kurník a doufala, že se ozve kohout. Když zakokrhal, měla naději se vdát, když se ozvala slepice, bylo jasné, že si budou muset na vdavky ještě počkat. Bylo také zvykem chodit třást plotem a naslouchat, odkud se nejdřív ozve psí štěkot, což znamenalo, že z tohoto směru přijde ženich. Zajímavý byl i způsob, kdy dívky vodou, kterou nabíraly do úst, polévaly větvičky. Když větvička do Štědrého dne vykvetla, opět byly naděje na vdavky.

4.1. Svatý Mikuláš:

Peklo se prý nachází v hlubinách země. „ Vchod do něj vypadá jako otevřená tlama draka Leviatana, ze které šlehají plameny. Vstup do této brány střeží trojhlavý pes Kerberos, a když má volno, požívá duše nenasytých jedlíků. Za branou pekelníci přikládají do kotle, ve kterých se smaží duše hříšníků. Než ale pro každého z nich zvolí ten pravý kotel s odpovídající teplotou, zváží svatý Michael duše zesnulých na miskových vahách, zda skutečně patří

do pekla. Ďáblům se to věru nelíbí. Připravuje je to tak o spoustu obětí“²⁵

Všichni dnes ví, jak vypadá svatý Mikuláš. Byl to dobrý člověk, který už v mládí rozdal majetek chudým. Nestál však o projevy vděku, a tak pomáhal tajně a nakonec zmizel z města. Později se stal v *Myře* biskupem a byl pro svou víru vězněn. *Svatý Mikuláš* byl patron dětí

a vody. Vyznačoval se vždy velkou štedrostí a nosí dárky dodnes. Zlobivé děti však dárky nedostávají, ty jsou naopak potrestány. Úkol potrestat zlobivé děti přiděluje Mikuláš čertovi, doprovází je také anděl. K mikulášské tradici patří nadělování. Děti si dávaly za okno punčochy nebo střevíce, aby jim do nich Mikuláš dával dárky. Naděloval ovoce, ořechy, křížaly a další dobroty. Někdy rozdával i postavičky čertů ze sušených švestek, které byly pospojované špejlemi. Svůj význam mělo také pečivo, pekli se *mikulášci* z tuhého těsta, měli oči z pepře

a také různé preclíčky, ptáčci, brýle, nekonečné kruhy. Na Moravě byly oblíbené šklíčky. Dospělí dětem namluvili, že se Mikulášovi převrhl vůz, všechny dobroty se mu vysypaly,

a proto už nepřijede. Pak poslali děti do sněhu, aby hledaly zapadané dárky. Ty nic nenašly a samým rozmrzením se kysele šklebily. Rodiče chtěli dětem zlepšit náladu, a tak jim dali pečivo, které údajně objevili v závějích oni. Proto se tomuto druhu pečiva říká šklíčky. Svátek svatého Mikuláše připadá na 6. 12., dodnes se na vesnicích i ve městech konají v předvečer tohoto svátku tradiční obchůzky. Dříve v 19. století patřily k mikulášským průvodům i smrt (smrtička), v bílé plachtě s kosou, žid, laufrověšený zvonky a pentličkami, který běžel vpředu a práskáním biče oznamoval příchod Mikuláše. Početné mikulášské průvody se udržely na Valašsku. Zaujímou v nich hlavně čerti v kožešinových a dřevěných maskách. Každé zlo má podporu ďábla, ale největší zlo se skrývá v člověku samotném. Lidé odjakživa toužili po moci, bohatství nebo jiných radovánkách. Práce je ale jeden z nejméně pohodlných způsobů jak se jich domoci. Ďábel pokušitel nabízí, co je k tomu libo,

bez námahy, a hlavně hned. Z toho důvodu se celá řada zoufalců pokoušela ďábla vyvolat a uzavřít s ním dohodu.

Po dobu, na kterou byla smlouva uzavřena, měl ďábel člověku sloužit. Odměnou mu byla nešťastníková duše. Smlouvu musel člověk podepsat vlastní krví. Potom vtiskl pekelník na jeho tělo ďábelské znamení- signum diaboli. Od té chvíle bylo toto místo zcela necitlivé. Naštěstí existovalo několik triků, jak smlouvu zrušit.

Utváření lidové mikulášské tradice ovlivnily prvky vycházející z církevního kultu sv. Mikuláše a z legend, městské středověké průvody žáků s maskovanými postavami, v jejichž středu býval biskup, i projevy z okruhu starých pověrečných představ. Před dnem svátku bylo ještě v minulém století zvykem, že chlapeci práskali biči, prý aby ohlásili Mikulášův příjezd. K městské tradici patřily mikulášské trhy, na kterých se prodávalo různé pečivo a hračky. Dále se konaly mikulášské besídky a zábavy spojené s obdarováním chudých dětí, tyto akce organizovaly spolky a stolové společnosti. Po mikulášském svátku- 8.12., což je svátek Neposkvrněného početí Panny Marie, přicházela do domu bíle maskovaná postava zvaná matička i mukulajka, mikulášova matička. Ta zkoušela děti z modlení, nebo jen nadělovala oříšky, ovoce, cukroví. Měla však i hrozné rysy, když se objevila se srpem nebo prutem. V některých oblastech se také připojovala k mikulášským průvodům. Obchůzky matiček jsou známé z mnoha míst Moravy a Slezska, udržovaly se ještě po druhé světové válce, určitě patří k zvláštnostem moravské obyčejové tradice. I dnes malé děti čekají na příchod Mikuláše, čerta a anděla. Některé děti se obávají, že nebyly po celý rok tak hodné, jak by měly, a že za to budou od čerta potrestaní. Pomatuji si, že jako malá jsem se taky velmi bála čerta, že mě schová do svého pytle a odnese mě do pekla. Plno těchto obchůzek se neobejde ani bez pláče dětí, když však vidí hodného Mikuláše a anděla, tak se jim uleví a přestanou myslet jen na zlého čerta. Zvláště pokud je Mikuláš obdaruje nějakými dárky, bývají už potom děti veselé. Mikuláši však musí slíbit, že budou celý příští rok hodné a budou poslouchat své rodiče. Na tento slib ovšem mnohdy ratolesti zapomenou a nedodrží ho, jak by měly.

4.2. Svátek svaté Lucie:

Po skončení období bujarého hodování, kdy jsou pole i sady už připraveny na zimu, nastává opět čas klidu a střídme stravy. Je to však i čas práce, která vyžaduje trpělivost

a jemnou ruku- předení. „ Na přeslici, tyč, umístěnou ve stojanu, se připevnily chromáče lnu nebo konopí, ze kterých přadleny vytahovaly nekonečná vlákna, kroutily z nich přízi

a navíjely ji na vřetena.“²⁶ Později jim činnost usnadnil kolovrátek. Práci si zpestřovaly vyprávěním hrůzostrašných příběhů, pohádek nebo pověstí. Mnohdy se přástky staly domácími hodinami českého jazyka a historie, ale i občanské výchovy. Pokud už přadlenu bolela záda, zazpívaly si a protáhly se při tanci. Po domech nechodily jenom lucky, před nimi se v den svaté Barbory přihlásily o slovo *barborky*. Světice *Lucka a Barbora* měly mnoho společného. Obě zemřely pro svou víru. I proto jsou si *barborky* a lucky podobné. Barborky byly také zahalené do prostěradel, přes obličej měly závoj nebo jen rozčesané vlasy, aby je nikdo nepoznal.

Na hlavách měly věneček jako symbol nevinnosti, nebo korunku. V jedné ruce držely metlu, v druhé košík nebo uzlíček s dárky. Ohlašovaly se cinkotem zvonku a do domu vstupovaly se slovy „ Modli se, modli se!“ Potrestaly nezbedníky, rozdaly cukroví a za výslužku zazpívaly legendu o svaté Barboře. Ještě dnes řezou děvčata na Barbořin svátek třešňové nebo švestkové větvičky, kterým se také říká *barborky*. S napětím dívky čekají, jestli rozkvetou. Pokud se to stane, tak dívky věří tomu, že se do roka vdají. Dříve také pomocí tohoto zvyku dokázaly uhodnout i jméno svého nastávajícího. Jednotlivým větvičkám daly chlapecká jména, a když první vykvetl Honza, věděly na čem jsou. Barborky nadělovaly dětem zvláštní pečivo, které bylo po nich pojmenované. Také se nazývalo *fakulky*, protože svým tvarem připomínalo pochodně řemeslnických cechů. Vypadalo jako dlouhé ploché lopatky a peklo se z kynutého těsta. Na ně se přivázaly rohlíčky, hvězdičky, preclíčky a další drobné pečivo.

Po Luciině svátku se však muselo na sladkosti zapomenout. Nastávalo po něm totiž přísné postní období. Jednalo se o dny, kterým se říkalo „ suché“, směl se tedy jíst jen suchý chleba. Pokud to někdo nemohl vydržet, směl si vzít ovoce. Ovšem nic víc. V jiných obdobích se drželi však mírnější půsty. Půst újmy, při němž se smí jíst jen jednou denně. A půst zdrženlivosti, kdy je zakázáno přijímat živočišnou stravu. Diety tedy nebyly žádnou novinkou.

Někdy se Lucky zabývaly i úklidem, tomu pak odpovídalo jejich náčiní. Patří sem košťata, kartáče, štetka na bílení, dřevěná břitva, peroutka a nádobka se sazemi, aby mohly načernit nepořádné děti. V některých krajích také hrozilo dětem, že jestli se nebudou modlit, rozpitou jim břicho dřevěným nožem a vycpou ho hrachovinou. Největší hrůzu budily Lucky se srpem

a talířem, na kterém hořel oheň. Někdy zpívaly dojemnou píseň o svaté Lucii, někdy se spokojily jen se zlověstným mumláním „ Jdu, jdu ,noci upiju!“ Existuje staré pořekadlo: *Svatá Lucie noci upije*. Podle tohoto pořekadla by se od jejího svátku měly začít zkracovat noci. To však není pravda, protože slunovrat začíná o dost později. Tento omyl přetrvává v našich myslích již od středověku, kdy se lidé řídili jiným kalendářem, podle kterého pravděpodobně připadl Luciin svátek právě na den zimního slunovratu. *Svatá Lucie* byla patronkou přadlen. Vystupovala ve všech pověrách, které se týkaly předení. Nejznámější pověrou byla ta, že se 13. prosince v den jejího svátku, nesmělo příst. Kdo tento zákaz porušil, tomu Lucie zacuchala a zašpinila prádlo. Lucie ovšem nebyla příliš důsledná, proto se kontrolování tohoto zákazu ujaly samy přadleny. „ Namazaly si obličej sádlem a pomoučily si ho, zabalily se do prostěradla, a aby působily opravdu strašidelným dojmem, často si přidělávaly dlouhé papírové nebo dřevěné zobáky podobné čapím. Některé si dávaly do úst i hrozivé zuby z řepy. Co kraj, to trochu jiné lucky. Hlavní bylo, aby naháněly strach.“²⁷

5. Vánoce:

Vánoce patřily vždy k nejpoetičtějším a nejkrásnějším svátkům roku. Zklidnění života

po skončení zemědělských prací i období přísného půstu v době adventu přispělo k tomu, že se Vánoce staly svátkem pokoje a radosti, veselými vánočními hody. Součástí vánočních svátků bylo obdarování, které se pojilo se Štědrým dnem. **Štědrý den** se stal jedním z osudových bodů roku, byl naplněn věštěním, které se zaměřovalo na úrodu, počasí,

na poznání lidských osudů. Kdo našel v rozkrojeném jablku z jader křížek, do roka zemřel, komu zůstala jádra neporušena anebo měla tvar hvězdy, byl prý po celý rok zdravý..

O této pověře se zmiňuje už *Jan z Holešova*. Když nesly dívky dříví do kuchyně, počítaly pozorně polena. Pokud byl jejich počet sudý, tak se dívky vdaly v masopustu. Pokud byl počet lichý, tak zůstaly svobodné v příštím roce. „ Znamení do budoucna dávala návštěva prvního přichoziho, obyčejně o svátku Božího narození nebo i na Nový rok. Když vstoupil do domu mládenec, měl mít v novém roce chlapce a Býčky, housery, kohouty, přišlo-li děvče, očekávaly se dívky, kravičky atd.“²⁸

Vánoční stromek a betlém symbolizují současné Vánoce. Ovšem i stromek i *betlém* jsou nedomácího původu. Stavění *betlému* nebo jesliček bylo ze začátku zvykem kostelním.

Na šíření této tradice se u nás podílel jezuitský řád, který ji přinesl z románských evropských zemí. V Praze byly postaveny první kostelní jesle roku 1562 a pak v dalších městech, v Olomouci 1569, v Brně 1575, v Jihlavě 1625 atd. V barokní době se začaly jesle objevovat i v zámožných šlechtických domácnostech. Teprve od sklonku 18. století, po zákazu císaře Josefa II., jemuž se zdál zvyk chrámu nedůstojným, se přenesly do lidového prostředí. Výroba *betlémů* se rozvinula v průběhu 19. století, k nejvýznamnějším oblastem na Moravě patřilo Třebíčsko, Frenštátsko (papírové jesličky), *Třeštsko*, *Svitavsko* (jesle vyřezávané ze dřeva) aj. Rozměrné *betlémy* zaujímaly většinou půl světnice, vedle nich se tvořily menší v zasklené skříňce. K nejprostším se řadí obchůzkové jesličky používané při koledních obchůzkách. V mnohých rodinách se tradují *betlémy* prodávané v arších, které byly podle návrhů Mikoláše Alše, Josefa Lady aj. Děti si z nich vystříhovaly a podlepovaly figurky. Malý *betlémek* se stavěl do okna do

mechu, anebo se tam dávaly figurky oveček ze dřeva, z hlíny či vystříhané z papíru, jsou o tom zprávy např. z Brněnska, *Tišnovska*, *Žďárska* aj.

Už *Jan z Holešova* upozorňoval na projev štědrosti, vzájemné obdarování, posílání dárků v čase Vánoc a Nového roku. Pozoruhodné archeologické nálezy z Prostějova a z Olomouce- malé keramické figurky zpodobňující Ježíška, dokládají jeden z oblíbených dárků měšťanského prostředí konce 15.století. Vánoční strom byl ve střední Evropě novodobá forma zimní obřadní zeleně. *Vánoční strom* se šířil do českých zemí od konce 18. století, nejdříve do měst a posléze byl přijat jako symbol Vánoc v širokých venkovských vrstvách. Křesťanské církve adaptovaly ve vánočním stromu symboliku biblického rajskeho stromu. Vánoční stromek se stavěl na stůl ve světnici, v malých světnicích se zavěšoval ke stopnímu trámu. Ze začátku se zdobil ovocem, hlavně červenými panenskými jablíčky, řetízky ze sušených švestek, jeřabin a šípků navlečených na niti, ořechy, řetězy z barevného papíru, ověšoval se i drobným pečivem, ozdobami z oplatků, sušenkami aj. Ve škole i doma se zhotovovaly ozdoby z papíru, z hrachových a fazolových zrn, vzory k tomu dodávaly i návody v populárních časopisech. Významné středisko výroby vánočních ozdob z foukaných skleněných perel v rozmanitých tvarech vzniklo počátkem 30. let 20. století ve *Zdobíně u Dvora Králové*. Využilo se přitom starší tradice sklářství v Podkrkonoší. Ve Vsetíně vznikla v té době výroba skleněných baněk. Vánoční stromek s dárky

pro chudobné děti byl středem tzv. stromkových slavností, pořádaných ve školách od poloviny 19. století. Přispěly k rozšíření a přenesení stromku

do domácnosti. Po první světové válce se začaly ve městech stavět vánoční stromy první republiky z podnětu spisovatele *Rudolfa Těsnohlídka*. Ke starodávným jevům vánoční tradice patří kolední obchůzky. Samo slovo koleda dosvědčuje, že vyrůstaly pod vlivem římských lednových kalend, které provázely návštěvy a novoroční blahopřání. **Koledy** znamenaly návštěvu přátel, kteří přišli přát zdaru v novém roce, a také samo přání a píseň. O *vánočních dnech* přicházel do stavení obecní pastýř. Ohlašoval se troubením a práskáním bičem, roznášel s blahopřáním březové pruty, dostával výslužkovou mouku, koláče aj. Na jaře se prutem vyháněl dobytek na pastvu. Na Horácku přinášel pastýř do stavení jedlovou chvojku. Z větviček hospodář usuzoval, kolik bude mít v příštím roce telátek a zda to budou býčci či jalůvky.

Na jihozápadní Moravě se na Štědrý den honilo betlémské stádo. Chlapci v houfu utíkali, napodobovali bečení ovcí, zvonili zvonečky a rolničkami. Pastýř přitom

troubil a práskal prutem. V některých obcích, např. v Polici v Martínkově, se obyčej dodnes těší zájmu občanů

a zpestřuje prožívání Štědrého večera. Tento zvyk byl známý i v jiných krajích, např. na *Zábřežsku a Bílovecku*. Ke starým formám obřadní zeleně patří větvička jehličnanu, s níž se koledovalo na severovýchodní Moravě a ve Slezsku. Na *Frenštátsku a Těšínsku* se chodilo se štěstím, jedlovou chvojkou, ozdobenou pentličkami a papírovými květy. Uchovávala se v domě po celý rok, věřilo se v její blahonosné působení. Na *Dačicku a Jemnicku* chodili chlapi po koledě s bukačem či *bejkem*, nástrojem v podobě soudku nebo hrnce, jehož hrdlo bylo potaženo blánou. Do vánoční tradice patří obchůzkové hry s veršovaným textem, se zpěvy a tanečními výstupy, jejichž námětem je Narození Ježíše: tzv. pastýřské(oblíbené zejména na Valašsku) a tříkrálové. Předváděli je chlapi představující pastýře, nazývali se valaši, pastuškové, betlemáři(nosívali malý *betlémek*), nebo biblické tři krále.

Vánoce se ohlašují blahopřejnými pohlednicemi, které se posílají příbuzným a dobrým přátelům. Obyčej vznikl v Anglii před polovinou 19. století a brzy se rozšířil po celé Evropě. „ Idylické zasněžené krajinky, děti na sáňkách, okrášlený stromek s dětmi, ale i obrázky

na náměty lidových obyčejů jsou častými a v obměnách se vyskytujícími motivy na vánočních pohlednicích“²⁹

5.1. Štědrý večer

Štědrý večer byl pro většinu domácností nejkrásnějším večerem roku. Na čistě vydrhnutý stůl s prostřeným ubrusem nebo alespoň bílou plachtou začala hospodyně přinášet večeři. K mnoha stovkám štedrovečerních obyčejů patřil i ten, že ještě než zasedli obtočili nohy stolu řetězem, aby prý v domě nikoho nebolely nohy. O tom, co se na různých místech Čech

a Moravy v tento den večeřelo, se dochovalo hodně záznamů. I chudí lidé se snažili o co nejlepší štědré pohoštění. Na jídelníčku mělo být devět jídel upravených ze všeho, co se na poli a v sadu urodilo. Na začátku se jedly oplatky s medem. Následovala houbová, čočková nebo kroupová polévka. Houby byly také součástí dalších pokrmů jako houbové omáčky s knedlíky, hubníku, chlupatých knedlíků s houbami nebo černého kuby. Ten se připravoval z vařených kroup a sušených hřibů- modráků či křemenáčů, zapekl se s cibulí, kmínem, česnekem

a majoránkou a jedl se k němu chléb. Dále přišly na řadu jáhlová nebo krupicová kaše, čočka, hrách, zelí a moučná jídla. Byly to třeba kynuté knedlíky se švestkovou

omáčkou, lívance, vdolky nebo buchtíčky s povidly, koláče a vánočky, které stejně jako pecen chleby, ležely celý den na stole a každý si mohl ukrojit, kolik chtěl. Nakonec se jedla pochoutka uvařená ze sušených švestek, hrušek, jablek, rozinek, perníku, mandlí a ořechů. Večeře končila čerstvým ovocem a ořechy. Ryby se v minulosti jedly pouze v krajích, kde bylo hodně rybníků a řek.

Hospodyně dávaly ten večer pozor, aby u stolu nebyl lichý počet stolovníků, to by znamenalo neštěstí. Také bylo prostřeno jedno místo navíc jako vzpomínka na ty, kteří už odešli ze světa navždy, nebo pro náhodného osamělého člověka. O jídlo ze štědrovečerního stolu se lidé vždy podělili s domácími zvířátky, s drůbeží a něco zanesli také do chléva dobytku. Kdo chtěl mít příští rok dobrou úrodu v sadu či na zahrádce, nesměl zapomenout zahrabat troch zbytků ke kořenům stromů a kmeny ovázat slámou. Aby obyvatele domu neohrožoval oheň, hodili část jídla do ohniště. Také na studnu nebo studánku nezapomněli, aby měli dobrou vodu. Po večeři se děti přesvědčily, že Ježíšek se svými pomocníky andělíčky nevynechal jejich dům. Našly konečně u jesliček nebo později pod stromečkem svoje dárky. Děti na vesnicích dostávaly především jednoduché dřevěné hračky- sáňky, husárky, vozy, tažené koníky, atd. Holčičky dostávaly dřevěné, hadrové nebo ze slámy pletené panenky. Hračky to byly sice nedokonalé, ale protože je dětem dělali sami rodiče, byly velmi milované. Pokud jde o městské děti, v 15. a 16. století se jejich hračky od venkovských ještě příliš nelišily. Pouze chlapci ze šlechtických rodin si mohli hrát s jezdeckými koníčky na holi, s míči nebo mohli honit bičem *káču* a holčičky dostávaly panenky, které výrazem i oblečením připomínaly dospělé ženy. Ale v 18. století už panské děti a děti z měšťanských rodin měly jiné možnosti. K Vánocům dostávaly např. různé hry na způsob ještě dnes hraného mlýnu i hry připomínající dnešní „Člověče, nezlob se“ kluci si hráli na vojáky s flintičkami, bubínky a houpacími koni. S malými raketami a péřovými míčky se hrálo téměř stejně jako dnes při badmintonu. Holčičky se zase mohly potěšit panenkami a oblečky, které si vystříhovaly z předtištěných papírových archů. Ráj pro děti však přineslo 19. století. Začala totiž éra už sériově vyráběných divadélek a pokojíčků pro panenky zařízených malým nábytkem, který byl do posledního detailu kopií velkého nábytku. Holčičky byly určitě rády, když pod stromečkem našly i celé jídelní soubory pro panenky. Prodávaly se nejen jednotlivé kusy, ale také celé krásně zdobené kolekce v krabicích. Velkou módou byly miniaturní talíře, polévkové mísy, šálky, podšálky, konvice a cukřenky z cínu. Vedle těchto hraček bylo možno koupit i zařízené kupecké krámy.

Nejoblíbenějšími hračkami se v tomto století staly dětsky vyhlížející panenky děvčátek. Krásné, ale velmi drahé byly panenky s porcelánovými hlavičkami a s mrkacíma očima. Malé panenky se prodávaly v kufříku se šatečkami.

Když si dospělí vyměnily své dárky, sedli si všichni účastníci večera ke stolu a začalo se vyprávět a vzpomínat, co se v končícím roce podařilo a co ne. Byla to i chvíle pro různá štědrovečerní čarování a obřady. Při vyprávění a zpěvu koled rodiče dětem sestavovali z kaštanů a prázdných skořápek od vlašských ořechů různá zvířátka, košíčky, kočárky, vozíčky. Figurky dělali i ze sušeného ovoce. Skořápky nepoužité na hračky našly další uplatnění

a přeměnily se na lodičky, které se pouštěly po vodě. „ Do půlky skořápky vložili malou svíčičku, tu zapálili a podle toho, jak daleko doplula od kraje mísy, usuzovali, jestli se její majitel dostane daleko od městečka nebo vesnice. Horší bylo, když se někomu skořápka překotila a svíčička zhasla, protože to bylo znamení, že zhasnutím hrozí svíčka jeho života.“³⁰

Když v míse skončily svou plavbu skořápky, začalo se do vody lít roztavené olovo nebo vosk. Z odlitků, podobně jako na svatého Ondřeje, se hádalo a luštilo, co by asi mohly znamenat. Smutným znamením bylo i jablko, které po rozkrojení v sobě nemělo čistou hvězdičku. „To, zda bude dobrý rok, ne moc suchý a ne moc mokrá, se zase poznalo, když se z jablka vyndalo dvanáct jader, ta se pak dala do vody, a kolik jich vyplavalo, tolik mělo být v následujícím roce suchých měsíců.“³¹ Dobré úrodě mělo napomoci smíchání obilí z věnce z posledního snopu s novou setbou. Dívky, které chtěly zjistit, zda se příští rok vdají, šly

do zahrady, kde třásly bezem a říkaly určité pořekadlo. Jiné dívky házely ve světnici střevíc přes hlavu, a když špička směřovala ke dveřím, mělo děvče naději, že se příští rok vdá. Také prosekání díry do ledu mělo umožnit nahlédnout do budoucnosti v zrcadlící se hladině vody. Pro hospodáře bylo důležitější, zda byla jasná a hvězdná noc, protože to znamenalo naději, že slepice dobře ponesou a bude dobrá úroda. Nejstarší písemný doklad o tom, jak se v Čechách slavily Vánoce, pochází z doby *Karla IV.* Autorem „Pojednání o Štědrém večeru“ je mnich břevnovského kláštera *Jan z Holešova*, který sepsal paměti starých lidí. Mnohé zvyky zaznamenané na konci 14. století se zachovaly na venkově až do století dvanáctého.

„ Při zábavě čas rychle utíkal a když se z věže slavnostně osvětleného kostela začaly ozývat zvony svolávající na půlnoční mši, bylo v ulicích měst i vesnic vidět zástupy přicházejících lidí svítících si na cestu loučemi a lucerničkami. Z širokého okolí si

prošlapávali cestu sněhem ti, kteří se za žádnou cenu nechtěli vzdát nejslavnější mše v roce. Věděli, že až se zase ocitnou v zajetí všedních dnů, že zapomenou na ostrý mráz, který jim zalézal za nehty, někdy

i na divokou fujavici, která jim po cestě zhasínala smolné louče, ale že po celý rok nezapomenou na krásnou atmosféru i slova a melodie písní, které všichni společně zpívali. Ze vzdálených míst se sjížděli na saních se zvonícími rolničkami na koňských postrojích.

Na hlavním oltáři stál *betlém* a kostel byl ozářený lustry a desítkami svící, které spolu s velebnými tóny varhan doprovázejících zpěv vánočních písní a koled hřály účastníky mše u srdce tak, že zimu ani nevnímali.³² Vánoce na vesnicích však probíhaly jinak než ve městech. S rozvojem měst se začal měnit způsob života, což se projevilo i v odlišnostech, jak prožívali lidé Vánoce ve městech. Nejruznější štědrovečerní jídla se sice připravovaly stejně, ale

ve městech měly větší možnosti při nákupu například pečiva. Ve městech ho nepekli jen pekaři, ale specializovaní odborníci s krásně znějícími názvy: *mazanečníci, kobližníci, koláčníci, perníkáři a caletníci* (calta znamená vánočka). *Konfektáři* vyráběli z ovoce, cukru

a mouky bonbóny- konfekty, cukráři se zatím objevovali jen ojediněle. Za to v 18. a 19. století se už mlsné jazýčky dětí dočkaly o svátcích mnoha druhů cukroví, které se peče i dnes. Jsou to například medvědí tlapičky nebo linecké koláčky. Z litého třešňového těsta se o svátcích pekly hoblovačky, loučky, tříšťky a bylo tu ještě něco, co už dnes v takovém rozsahu v kuchařkách nenajdeme- 31 druhů ovocných rosolů, huspenin a jim podobných „drkotin“. Hlavní štědrovečerní chod, kapra, bylo možno upravit na černo, na modro, a na dalších 22 způsobů.

S betlémskými událostmi Ježíšova narození je určitě spojena vánoční hudba- vánoční písně, mše, pastorely a koledy. Slovo koleda vzniklo z latinského slova „calendae“. Označovalo původně každý první den v měsíci, později už jen počátek roku spojený s oslavami a průvody. Ale už ve 14. století získalo více významů. Nazývaly se tak také dary, které si lidé dávali jen v rodině mezi sebou, ale také sousedé, páni s poddanými, tovaryši s mistry. Znamenalo také chodit na koledu na *Štědrý večer, na Štěpána, na Nový rok a na Tři krále*.

Při koledních obchůzkách na Štědrý den a na Boží hod chodili koledníci s jesličkami, zpívali zbožné vánoční písně, recitovali a také hrávali hry o Kristově narození a dalších betlémských událostech. Na tyto kolední obchůzky od středověku do

18.století chodili hlavně kantoři, žáci, kněží, kostelníci a ministranti od domu k domu, někdy i od vesnice k vesnici, byl to pro ně způsob, jak získat na nějaký čas obživu. V každém domě vinšovali, jak se tenkrát říkalo, prostě zarecitovali, zazpívali, předvedli krátkou hru a hospodářům popřáli do budoucího roku zdraví, dobrou úrodu, radost a štěstí a získali za to koledu. Lidé tenkrát věřili, že slova přání vyřčená na rozhraní starého a nového roku mají magickou moc, a proto se splní. A tak

za nadějí rádi dávali koledu, o Vánocích hlavně jídlo, při novoročních přáních spíše několik krejcarů a uzené maso. K nejstarším českým koledám patří píseň z 15. století Narodil se Kristus Pán, tato píseň je symbolem dnešních Vánoc. U většiny starých vánočních písní neznáme jejich autory. Nejkrásnější vánoční písně a koledy pocházejí z novější doby, z doby českého baroka. V této době, jsou známí i někteří skladatelé těchto písní. Jedním z nich je varhaník, básník a skladatel Adam Michna z Otradovic, který napsal roku 1647 píseň

Chtíc, aby spal. Z roku 1658 pochází i celá sbírka s názvem jesličky, kterou uspořádal ze starších

i nových vánočních písní pražský jezuitský básník *Bedřich Bridel*. Od poloviny 18. století patřily k vánoční hudbě **pastorely**(pastýřské zpěvy), skladby pro zpěv s doprovodem varhan, dechových a smyčcových nástrojů, ve kterých se někdy ozvou i jasné hlasy rolniček a zvonků. Byly to v lidovém duchu skládané vánoční písně, které oslavovaly Kristovo narození. Pastorely skládali často vesničtí kantoři buď na lidové nebo vlastní texty. Nejvzácnější vánoční hudbou vedle pastorel jsou vánoční mše a oratoria 17., 18. a 19. století. V naší zemi to byl například na přelomu 18. a 19. století hrdý a nadšený český vlastenec, kantor z Rožmitálu *Jan Jakub Ryba*. Napsal mnoho pastorel a celkem 19 vánočních mší, například Českou mši vánoční. Už mnoho let na Štědrý den zaznívají její krásné melodie a slova ve většině našich domů z gramofonových desek, z rozhlasu nebo z televize. I skladatelé 19. a 20. století vesměs nacházejí ve vánoční tematice zdroj inspirace a ztvárňují ji v nejrůznějších hudebních formách. Jmenujme alespoň melodram *Zdeňka Fibicha* na baladu Štědrý den od *Karla Jaromíra Erbena* z roku 1875

a klavírní cyklus *Vánoce* od *Bohuslava Martinů*.

5.2. Vánoční zvyky a obyčeje

Symbolem Vánoc jsou také **andělé**. Nejčastěji si je představujeme jako boží posly, kteří se zjevují lidem, aby jim sdělili, co po nich Bůh žádá, nebo aby je chránili. Andělé nejsou ani muži ani ženy. Mají něžnou tvář, ve které se spojuje krása dívčí i chlapecká. Obvykle bývají oblečeni v dlouhých rízách, ale bojující andělé mohou mít na sobě i brnění. Není tedy anděl jako anděl. Mají různé úkoly podle kterých jsou rozděleny do devíti sborů. Například serafíni

a cherubíni obklopují Boha a neustále se mu klaní, jiní andělé mají na starosti hvězdy

a živly, další pečují o pozemské říše. Nejdůležitějším andělem vánočních svátků je **archanděl Gabriel**, který oznámil *Panně Marii* narození dítěte. Tuto radostnou zprávu zvěstoval pastýřům, kteří se na jeho pokyn vydaly do Betléma. Archanděla Gabriela lze poznat podle bílé lilie, kterou obvykle drží v rukou. Bílá lilie značí symbol čistoty.

„Ve svátek *Narození Páně* a na *Nový rok* se hospodáři cestou z kostela předbíhali ve víře, že kdo bude doma první, bude nejdříve hotov s polními pracemi, nejdříve mu uzraje obilí a jako první bude moci zahájit žně.“³³

„ O Štědrém večeru nesli pacholek a dívka dobytku chléb, přitom se předbíhali. Předstihla-li dívka pacholka, volala, že se narodí spíš tele. Když byl ve chlévě první pacholek, narodilo se dřív hříbě. Druhotná je představa, že kdo bude první, bude po celý rok svěží

a veselý, a kdo poslední, toho čeká smutek.“³⁴

Ke starým praktikám patří i magické uzavírání kruhu, jemuž se připisoval ochranný význam. Oborávání katastru obcí bylo základem tzv. pluhových slavností, v Čechách se nazývaly voračky. Tyto slavnosti byly dříve rozšířené po celé Evropě. Církev považovala tento agrární obřad za pohanský. Jeho cílem bylo zajistit ochranu úrody ve vsi před zlými silami a už v zimním období působit na přírodu, aby vydala úrodu. O Vánocích vycházely z principu magického kruhu obyčeje házet zrní do kruhu vytvořeného z řetězu a objíždět o Štědrém večeru stavení třikrát s řetězem, aby bylo uchráněno před jakýmkoli nebezpečím. Řada lidových magických praktik vánočního období prodělala christianizaci. Staré věské představy se tak propojily s křesťanskými názory. Takový charakter má vánoční svěcení plodin, hlavně obilí a jejich využívání v magických praktikách(posypávání lidí zrnem, aby bylo dosaženo plodnosti a zajištěna bohatá úroda). Ve vinohradnických oblastech se

zvláštní účinnost připisovala posvěcenému vínu. Mělo léčivou moc a sloužilo jako ochranný prostředek proti hadům a hmyzu. Podle lidových představ posvěcení ještě umocňuje magickou sílu. Důležitou funkci ve vánočních magických úkonech měla voda. V církevních pramenech se zákazy uctívání a nekřesťanského používání vody objevují od 5. století do pozdního středověku. Lid připisoval velkou moc vodě tekoucí. Zajímavou zprávu o vánočním umývání ve svátek Narození Páně uvádí *František Bartoš z Valašska*: „Jinde chodí se časně ráno na potok myt, aby byli, pěkní a červení, ba otužilejší i koupat se chodí z téže příčiny do strouhy mlýnské, do ščasnej vody“³⁵ V tekoucí vodě omývali také koně. Vzhledem k zimním klimatickým podmínkám se zdá pravděpodobné, že obřadní koupání přešlo na Vánoce z jarního velikonočního období. Účinnost vody se o Vánocích zvyšovala ve spojitosti se zelenou jedlovou větví. Na svátek sv. Štěpána umývaly vodou dívky chlapcům brzy ráno obličej, aby byli zdraví. Chlapci jim to na Nový rok opláceli. Místy se tento obyčej dodnes udržuje.

Např. ve *Slavkově pod Hostýnem*. Někde se tento obyčej zredukoval na silvestrovské večerní umývání v dešťové vodě, do níž se házely mince, aby prý byl člověk zdravý a bohatý. Voda měla u lidu hluboký význam, očišťovala, dávala zdraví a podporovala růst. Takovou moc má v lidových představách také tříkrálová voda. Význam má i svěcená voda, která se ulívala

do studny, aby měla čistou zdravou vodu. Tři lžíce této vody se solí se dávaly krávkě, když se omladila. V některých rodinách kropili svěcenou vodou i štedrovečerní pokrmy. Na západní Moravě a jinde se do druhé světové války vykropoval o Štědrém večeru svěcenou vodou chlév, půda i stodola. „Hospodář přinesl ze stodoly tři žitné klasy a položil je ve světnici k misce se svěcenou vodou, aby dávala úrodu a byla chráněna před živelnými pohromami.“³⁶

V době svatých nocí měl zvláštní význam oheň. Obřadní zapalování ohně bylo kdysi obecně rozšířeno u všech evropských národů. U jižních Slovanů mělo magickou funkci tzv. vánoční poleno, které se kladlo do ohně. Čím víc hořelo, tím větší měla být úroda na poli a zdar v chovu dobytka. Prosincové ohně označovaly nejen rozehrívání slunka, ale i začátek nového zemědělského roku, počátek ročního cyklu rolnických prací. Ve vánočních ohních se spojoval kult zemřelých rodových předků s magickým úsilím o zajištění zdaru v hospodářském životě. Tento oheň byl posvátný. Co se s ním dostalo do styku, lid považoval za posvěcené, očištěné, mocné. Už ve starém Římě platil zákaz v době kalend vydávat z domu oheň. Zachování

tohoto obyčeje v českých zemích dokládá pro středověk *Jan z Holešova* : „... okuřují kadidlem

pro sebe, a to jsou hlavně ženy, které nedovolují vynášet ze svého domu v kadidelnici uhlí, ale vytřásají je do peci, aby z jejich domu neodešlo všechno štěstí budoucího roku.“³⁷ Český a moravský lid projevoval o Štědrém večeru úctu ohni tím, že při večeři házel hospodář nebo hospodyně do ohně kousek housky, chleba a jiných štědrovečerních pokrmů, jablka a jádra z ořechů s prosbou, aby oheň domu neuškodil, nýbrž prospíval. S ohněm souvisí obřadní vykuřování obydlí, hospodářských prostor i celého dvora, o němž se zmiňuje Jan z Holešova. Církev přijala oheň do své obřadní soustavy a dala mu dvě základní podoby: věčné světlo a svícení svícemi(ve středověku i pochodněmi a loučemi). Prosadilo se Světlo světa, světlo Kristovo. Zatímco věčné světlo svítilo už v chrámech antických bohů, svíce zavedla křesťanská církev. V lidovém prostředí se mnohdy staré ohňové obřady a obyčeje propojovaly s církevními obřadními průvody se svícemi. Církev, která dlouho bojovala s lidovým kultem ohně a světla, nakonec vánoční a novoroční světlo nejen přijala a posvětila, povýšila je na svůj duchovní symbol. Vánoční světlo zaplavuje dodnes chrámy i lidské příbytky a spoluutváří podmanivost svátků. Obřady vánočního období měly být nezbytným zaklínadlem štěstí, žádoucí, nezbytnou a dokonce svatou zvěstí. Probíhaly v době, která byla lidem považována za mocný čas, čas neobvyklých událostí, osudový. Za osudové dny se považovaly zejména den sv.Ondřeje, Štědrý večer, Boží hod vánoční, den sv.Štěpána, Mlád'átek betlémských, Nový rok. Staří lidé vyprávěli, že o půlnoci před Novým rokem se bije starý rok s novým. Byl to kulminační bod roku, bod změny v němž hrála důležitou roli magie prvního dne: jaký bude první den roku, takový bude celý rok. Tento osudový den dával dobré nebo zlé znamení. V osudové dny věřil lid v magii prvního příchozího, člověka, který jako první přišel v tuto posvátnou dobu do příbytku, nebo s nímž se lidé potkali. Takový člověk se nazýval *polazník*. S názvem se u nás setkáváme na východní Moravě a v těšínském Slezsku. Jeho příchod byl očekáván se zvláštním zájmem a netrpělivostí. Na něm záležel osud rodiny i hospodářství v dalším roce. Vstoupí-li toho dne do domu první mužský, říká se, že se budou v hospodářství léhnouti sami beránci nebo býčci, jestli osoba ženská, tedy samé ovečky

a kravičky. Když vkročil do domu mladý muž, měli mít v novém roce chlapečky a býčky, přišla-li mladá žena, očekávali céřečky a teličky. Zavalitý člověk signalizoval

narození silného dobytka, vyzábělý příchod zvířete hubeného. Dítě nebo děvče přinášelo do domu štěstí, svobodný chlapec veselost, těhotná žena nemoc. Za dobré znamení se považovalo potkat zrána muže s plným vědrem nebo košem krmiva. Se vstupem mladého člověka vcházelo do domu štěstí, se starým neštěstím po celý rok. Příchod *polazníka* měl obřadní charakter a byl spojen s jeho obdarováním. V předpovědích počasí vycházel lid ze staletých pozorování přírody a zkušeností přicházejících z generace na generaci. Pranostiky mají většinou reálný základ. (tmavé Vánoce- bílé Velikonoce, bílé Vánoce- zelené Velikonoce). Mezi lidem bylo ovšem rozšířeno také předpovídání počasí pověrečného charakteru: „ Hospodyně rozkrojí jablka, vezme dvanáct jader a hodí je do vody. Kolik jader bude plavat na povrchu, tolik bude v roce suchých měsíců. Hospodář zase rozloupne cibuli na dvanáct mísek (slupek) , do každé dal soli a položil je na prkýnku na kamna. Za hodinu se na ně podíval. Ve které byla sůl suchá, ten měsíc mělo být sucho. Na suchý nebo mokrý rok se usuzuje i tak, že hospodář o Štědrém večeru postaví pod stůl sklenici s trochou vody. Jestliže vody po večeři ubude, bude v novém roce sucho, přibude-li vody, bude rok mokrý“³⁸

Úroda se předpovídala i podle hvězd. Když byla o Štědrém večeru obloha plná hvězd, znamenalo to, že slepice hodně ponesou a že vůbec bude úrodný rok. Magický základ má věštění z daru v chovu dobytka podle počtu kukuřičných zrn. Na úrodu i neštěstí se usuzovalo i podle zrezivění nože nebo jiného kovového předmětu. „ Hospodář ukrojil při štědré večeři nožem kousek pečiva z pšeničné mouky a kousek z žitného chleba, obložil jimi z obou stran čepel nože a nechal ležet do Nového roku. Na které straně nůž rezavěl, toho obilí mělo být v budoucím roce nedostatek. Hospodáři dávali také kusy železa pod koryto. Jestliže do příchodu z kostela zrezavělo, uhynulo do roka některé dobytče.“³⁹ Vánoční věštění bylo nejvíce zaměřeno na poznání lidských osudů. Zájem mladých se soustřeďoval na zjištění životního partnera a na uzavření sňatku. Chlapci na Nový rok pozorovali, kterou ženu potkají jako první, ta jim byla souzena, i kdyby byla už provdaná. Svobodné dívky pojídaly o Štědrém večeru jablko ve vratech, když šel kolem jako první muž, tak se v novém roce vdaly. Existovala pestrá škála praktik, kterými mladí zjišťovali své vyvolené i uzavření sňatku. Dívky byly

po této stránce vynalézavější a aktivnější než chlapci. Vánočními věštby zjišťovali lidé i další své osudy: zdraví, nemoc, štěstí, neštěstí, smrt. Věštění se provádělo více způsoby a

za pomoci různých úkazů a předmětů. Lid považoval sny v době předvánočního a vánočního času za pravdivé a osudové. Rád si sny i přivolával, aby mu pomohly odhalit budoucnost. Mnoho vánočních **věšteb** bylo založeno na znameních různého druhu. Znamení mohla probíhat nezávisle na věštících osobách, mohla vycházet z činnosti hádajících osob anebo z úkonů lidí, zvířat, ptáků podle přání věštících. Lid věřil ve znamení, které mu dávala samotná příroda. Osudovým znamením byl pohyb lidí, zvířat, stromů, kouře i předmětů. Jednalo se o již vzpomínané setkání prvního člověka i věštění podle směru běhu psa, jehož dívka o Štědrém večeru vyhnala ze stavení, aby zjistila, z které strany má přijít ženich. Chlapcům dávaly znamení o jejich vyvolených pohyby listů a větví stromů. Hádalo se podle stoupání kouře ze zhasnuté svíčky, stoupal-li vzhůru, signalizoval zdraví, směřoval-li za pec nebo do kouta- pobyt doma, když odcházel ke dveřím, znamenalo to, že věštící osoba odejde do roka z domu. Osudová znamení se získávala také sluchovými vjemy. Hádalo se na budoucnost podle hlasů lidí, šplouchání vody, šramotu i jiných zvuků. Znamení do budoucna dávala zvláště zvířata, která o Štědrém večeru podle lidových představ mluvila lidskou řečí. Osudy lidí věstil kůň, kráva, býk, vepř, kočka, vlk, zajíc, had, myš, houser, kohout, slepice, kukačka, straka, vrabec, vrána, holub.

Čas Vánoc je pro mnohé lidi velmi uklidňující, je to pro ně symbol určitého klidu, zastavení a vzpomínání na různé věci. Lidé se o *Vánocích* často semknou k sobě a mají tendenci se k sobě chovat lépe než kdy jindy. Pokud mají někteří mezi sebou nějaké rozepře

a spory, tak se snaží právě v tento čas na vše zapomenout a dát vše do pořádku. Je to určitě správné, že někteří alespoň v tuto dobu se dokážou povznést nad určité problémy s druhými a chtějí být laskavější, milejší a tolerantnější. Je ovšem také otázkou, zda je to

po *Vánocích* hned nepřejde a nezačnou se chovat jako předtím. Pro některé jsou však Vánoce dobou, kdy na ně doléhají různé problémy, jsou více sentimentální a citliví. Jsou to většinou osamělí lidé, kteří např. nemají možnost trávit tuto dobu se svými blízkými. Myslím, že na Vánoce by neměl být nikdo sám, každý by si měl najít někoho blízkého, s kým je může strávit. Pokud člověk nemá svou rodinu, se kterou by tento čas pobýval, tak by se měl alespoň uchýlit do společnosti dobrých přátel a

známých, kteří by mu poskytly podporu a zázemí. Kolem vánoční doby však panuje také velký shon, co se týče úklidu domácnosti, nakupování dárků, pečení cukroví a dalších prací spojených s touto dobou. Pro někoho jsou tyto povinnosti radostí pro druhého starostí. Každá správná hospodyňka se snaží všechno zajistit, aby byla celá rodina spokojená. Je určitě lepší, když na to vše není sama, ale když ji pomohou i ostatní členové rodiny a zapojí se do různých činností. Je krásné, když drží rodina pospolu a navzájem si pomáhá. Každý určitě potřebuje psychickou podporu od svých blízkých. Alespoň v tuto dobu by měli být lidé na sebe hodní, ohleduplní, taktní a soucitní.

Vánoční ukolébavka- Jan Neruda:

„ Spi, Jezulátko, spi!

*Zas chudých lidí chudé dítě
jen do jesliček položí Tě-
ach, kolikrát už lidstvu dáno
a Jidášů vždy zaprodáno,
spi, Jezulátko, spi!*

Spi, Jezulátko, spi!

*A nabeř v spánku nové síly,
máš konat ještě mnohou míli:
té cesty lidstva ku spasení,
té ještě dlouho konec není-
Spi, Jezulátko, spi!*

Spi, Jezulátko, spi!

*Spi sladce na tom seně holém,
my dech tajíme všichni kolem,
vždyť Tobě, věčné pravdy synku,
je také třeba odpočinku.
spi, Jezulátko, spi!*

Spi, Jezulátko, spi!

*Za Tvé o bratřích naučení
svět vezme Tě zas do mučení,
a než se lidstva pouta zdrtí,
je třeba ještě velkých smrtí-
spi, Jezulátko, spi!“⁴⁰*

Na Štědrý večer- Josef Chmela

„Svatý, svatý Ježíšku,

*Přines nám v svém kožíšku
Hojný, štědrý svatý čas.
Honem pod' a poslyš zas,
Jak si troubíme a pískáme,
Bubnujem a svatě zpíváme.
Pod' a nalož darů moc,*

Vojtíšek:

Jezulátko sladké cukrové!

Všichni:

Ano! Jezulátko cukrové!

Jiříček:

Mandlí, fíků, hrozinek!

Vítek:

*Již je tady svatá noc.
Hlasem se ti modlíme,
Nalož hojně, prosíme:
Vždyť víš dobře, co nás těšívá,
Nač se srdce chlapců usmívá
Vítek:
Mně dej na koni husara!
Jeníček:
Mně dej trubičku, trarara!
Vojtíšek:
Mně dej zvířecí oboru,
K tomu asi pět tamborů!
Jiříček:
Mně dej mužíka s huslemi!
Vítek:
Turků švadronu s šavlemi!
Jeník:
Krásný nalož mi vozíček
Plný hrušek a jablíček!*

*Ořechů a marcipánu!
Všichni:
Ano, ano! marcipánu!
I což cokoli máš
Vid', že nám to dáš?
Vojtíšek:
Ale žádné metly!
Všichni:
I co je do metly!
Vítek:
Vždyť jsme všichni poslušní,
Nač by bylo třeba jí?
Všichni:
Pod', i pod' a vítěj nám,
Svatý Ježíšku, pod' k nám,
Skoč a všechny navštív zas
Ve vánoční svatý čas!⁴¹*

6. Silvestr, Nový rok

Po vánočních svátcích nastává **Silvestr**, který naznačuje **příchod Nového roku**. V tento den lidé bujaře oslavují, dávají si různá předsevzetí. Snaží se, aby celý nový rok, který je před nimi byl lepší než ten starý. **Silvestrovské veselí** neskočilo nikdy před půlnocí. Bylo nutné přivítat Nový rok, který začínal vesele. V některých krajích chodili s famfrnochem- džbánem s otvorem potaženým kůží nebo měchuřinou a s chocholem žíní uprostřed, na který se daly vyluzovat bručivé tóny. K tomu se veršovaně blahopřálo a koledovalo. Famfrnochu říkali někde bukač, jinde bzučán, ale funkci měl všude stejnou. I pověrám se dařilo v tento den. Nesmělo nikde viset prádlo, protože by to do rodiny přineslo nemoc nebo dokonce smrt. Věřilo se, že „**jak na Nový rok, tak po celý rok**“ a proto každý alespoň chvíli dělal vše, co hodlal dělat stále. Dívky v okolí Městce Králové vyšly ráno z domu, jedly jablko schované od štědrovečerního stolu a čekaly, kdo půjde první kolem. Protože jaké má ten dotyčný kolemjdoucí povolání, takové bude mít muž, za něhož se dívka provdá. Nikde se ale nedočteme, jak to dopadlo, když kolem šel třeba obecní blázen nebo pan farář. Slavný první den roku skončil, večere byla velice slavnostní a po noci začínalo zase dvaapadesát týdnů práce, radostí, starostí- prostě všeho, co patří k životu. Silvestr patří k mým oblíbeným svátkům, vždy ráda v tento den oslavuji se svými blízkými a raduji se s nimi. Tento den bych určitě nechtěla trávit o samotě, ale určitě být s lidmi, které mám ráda. Zavzpomínat s nimi na uplynulý rok, na to, co nám přinesl dobrého i špatného. Jaké jsme v něm prožili zážitky. Co se nám za celý rok podařilo a naopak, co se bohužel nevydařilo.

ZÁVĚR:

Myslím si, že i v dnešní moderní době, která je plná počítačů a nových objevů, je dobře, že se většina lidí zajímá o české tradice. Stále se někteří lidé snaží nahlížet do minulosti

a poznávat zvyky, které tu byly dříve. Starší generace může poučit mladší generaci o různých tradicích, které se již dříve dodržovaly. Mladí lidé se díky tomuto návratu do minulosti dozví plno zajímavých věcí, které třeba sami nevěděli. Tyto tradice jim mohou být velkou inspirací. Zjišťujeme, že v těchto lidových zvycích se nachází spousta moudrosti. I my si z nich můžeme vzít ponaučení a snažit se tuto moudrost dále rozvinout, abychom mohly ponaučit naše děti, které by tyto životní zkušenosti přenášely na další generace. Dle mého názoru právě v tomto přenášení na další generace tkví kouzlo těchto obyčejů. Myslím, že dodržování některých zvyků, může člověka něčím obohatit a poskytnou mu určitý nadhled. Existuje velmi mnoho různých tradic z různých oblastí života. Bohužel se setkáme i s lidmi, kteří si těchto lidových zvyklostí neváží a připadají jim zcela zbytečné. Já osobně patřím mezi lidi, kteří se rádi nechají poučit o minulosti, a kteří se rádi dozvídají něco pro ně nového. Sama se snažím některé tradice dodržovat. Každá tradice je určitě kulturní památkou dané země. Každá země by měla být hrdá na své tradice, které tu vznikly už v dobách minulých, a které se stále dochovávají. Je zřejmé, že tradice se v různých zemích liší. Co se dodržovalo nebo stále dodržuje v jedné zemi, nemusí se dodržovat jinde. Našlo by se ovšem několik tradic, které mají různé země podobné. Existuje určitě mnoho publikací, které se zabývají tradicemi, zvyky, obyčejí České republiky. Člověk si tedy může kdykoliv přečíst o tomto tématu, zdrojů není skutečně málo. Osobně jsem přečetla několik publikací, které bych mohla vřele doporučit. Bylo to zajímavé a poutavé čtení, dozvěděla jsem se spoustu nových informací. Některé tradice jsem vůbec neznala a velmi mě zaujaly. Jiné, které jsem znala, jsem si ráda připomněla.

Pojem tradice pochází z latinského pojmu *traditio*, který vznikl spojením trans (přes) a dare (dávat). Tomuto pojmu odpovídá řecké slovo παράδοσις (paradosis).

Tradice se chápe obvykle, jak již bylo uvedeno výše, jako předávání celku poznání, schopností, obyčejů a mravů kultury nebo skupiny. Tradice je z tohoto pohledu kulturním dědictvím, které se předává z generace na generaci. Pod toto pojetí spadá i vědecké poznání, umění, rituály, morální pravidla a recepty na přípravu jídel. Vedle těchto vysoce kulturních obsahů se k pojmu tradice řadí i dočasně platné zvyklosti – to, co je běžné a obvyklé.

Méně často se pojmu tradice užívá pro tradování, samotný proces předávání, i když toto tradování vytváří samotnou podmínku přenosu tradice. Teorie tradice existují ve více rozdílných oborech – užívá jich etnologie, sociologie, filosofie, teologie, literární a právní věda.

Fenoménu tradice se věnovala především sociologie; Max Weber označuje orientaci na tradici za jeden ze čtyř základních typů sociálního chování. Pro vznik teorie tradice v sociologii má velký význam dílo Edwarda Shilse a Shmuela N. Eisenstadta. Z filosofů se teorii tradice věnoval především Josef Pieper, který si všiml ve vztahu k teorii tradice i středověké tradice a katolického pohledu.

Je velmi dobře, že se dodnes slaví různé svátky, člověk si v tyto sváteční dny může připomenout různé věci. Každý svátek má své kouzlo, má svou minulost, ale také budoucnost.

Svátek je den pracovního klidu, neděle nebo den věnovaný památce něčeho nebo někoho. Jako svátky jsou označovány též jmeniny. Každý si dle vlastního výběru může zvolit svátek, který bude ctít, a kterému bude nakloněn.

Téma české svátky a tradice považuji za velmi zajímavé, v průběhu jeho zpracovávání jsem získala nové znalosti a poznatky, které mě určitě obohatily. Mohu je využít při svém budoucím povolání. Budu se snažit rozšířit vědomí dospívající generaci.

Seznam Použité literatury:

- 1 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d. str. 6
- 2 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d. str. 7
- 3 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d. str. 7
- 4 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d. str. 9
- 5 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str. 9
- 6 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d. str. 22
- 7 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.13
- 8 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.14
- 9 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.13
- 10 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d. str.36
- 11 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d. str.36
- 12 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d. str.38
- 13 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d. str.39
- 14 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d.str.40
- 15 JELÍNEK, Karel. *Lidové pranostiky, přísloví a zvyky*. Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně.2004. cit.d.str.41

- 16 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.24
- 17 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.25
- 18 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.28
- 19 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.29
- 20 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.36
- 21 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.37
- 22 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.40
- 23 LADÝŘOVÁ, Ludmila. *České Vánoce*. Hélios. 2005 cit. d. str.10
- 24 LADÝŘOVÁ, Ludmila. *České Vánoce*. Hélios. 2005 cit. d. str.10
- 25 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.45
- 26 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.48
- 27 KARPETOVÁ, Barbora. *Nenuda v duchu českých tradic*. Nakladatelství Prostor. 1996. cit. d. str.50
- 28 VEČERKOVÁ, Eva. *Od Barborky ke Třem králům*. Moravské zemské muzeum 2003. cit. d. str.15
- 29 VEČERKOVÁ, Eva. *Od Barborky ke Třem králům*. Moravské zemské muzeum 2003. cit. d. str.20
- 30 LADÝŘOVÁ, Ludmila. *České Vánoce*. Nakladatelství Hélios. 2005 cit. d. str. 18
- 31 LADÝŘOVÁ, Ludmila. *České Vánoce*. Nakladatelství Hélios. 2005 cit. d. str. 19
- 32 LADÝŘOVÁ, Ludmila. *České Vánoce*. Nakladatelství Hélios. 2005 cit. d. str.20
- 33 FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Nakladatelství Vyšehrad. 1988. cit. d. str.61
- 34 FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Nakladatelství Vyšehrad. 1988. cit. d. str.61

- 35 FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Nakladatelství Vyšehrad. 1988. cit. d. str.62
- 36 FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Nakladatelství Vyšehrad. 1988. cit. d. str.63
- 37 FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Nakladatelství Vyšehrad. 1988. cit. d. str.63
- 38 FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Nakladatelství Vyšehrad. 1988. cit. d. str.80
- 39 FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Nakladatelství Vyšehrad. 1988. cit. d. str.81
- 40 FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Nakladatelství Vyšehrad. 1988. cit. d. str.353
- 41 FROLEC, Václav. *Vánoce v české kultuře*. Nakladatelství Vyšehrad. 1988. cit. d. str.329

Další použitá literatura:

- VALKA, Miroslav. *Dětské výroční zvyky a obyčeje*. Muzeum Kroměřížska. 1989.
- TOUFAL, Pavel. *Český rok na vsi a ve městě*. Vydavatelství Akcent. 2004.
- ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Adventní čas*. Nakladatelství Rubico Olomouc. 2005.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čas Velikonoc*. Národní muzeum Praha. 1993.
- VONDRUŠKOVÁ, Alena . *České zvyky a obyčeje*. Albatros Praha. 2004.

Resume:

Moje bakalářská práce se zabývá českými svátky a tradicemi. Snažila jsem se zachytit jednotlivá období svátků a popsat, co je pro daný svátek typické, jaké se dodržovaly tradice, a které z nich se dodržují ještě dnes. Moje práce měla poukázat na to, že svátky a tradice mají velký význam a smysl i v dnešní době. Je to velké kulturní bohatství naší země. V lidových tradicích se nachází spousta moudrosti. Největším smyslem tradic je jejich předávání z generace na generaci.

Summary:

The aim of my graduation work is to describe holiday and folk memories. I tried to describe stages of holiday and what is typical for each holiday. What kinds of folk memories were kept and which kinds are still actual. I would like to show in my graduation work, that holiday and folk memories are also very important presently. It's cultural wealth of our country. We can discover a lot of wisdom in folk memories. The best sense of folk memories is message to next generation. Each folk memory and each holiday has a fascination for today's and future generation. Adherence to habits can be wealth for each person.